

Generální ředitelství pro vzdělávání a kulturu

Struktury systémů vzdělávání,
odborné přípravy,
a vzdělávání dospělých,
v Evropě

Vydání 2008

Evropská komise

**STRUKTURY SYSTÉMŮ VZDĚLÁVÁNÍ,
ODBORNÉ PŘÍPRAVY
A VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH
V EVROPĚ**

ČESKÁ REPUBLIKA

2008

Informace poskytl:

Ústav pro informace ve vzdělávání – ÚIV
Národní oddělení EURYDICE
Senovážné nám. 26
P. O. Box 1
Praha 1, 110 06

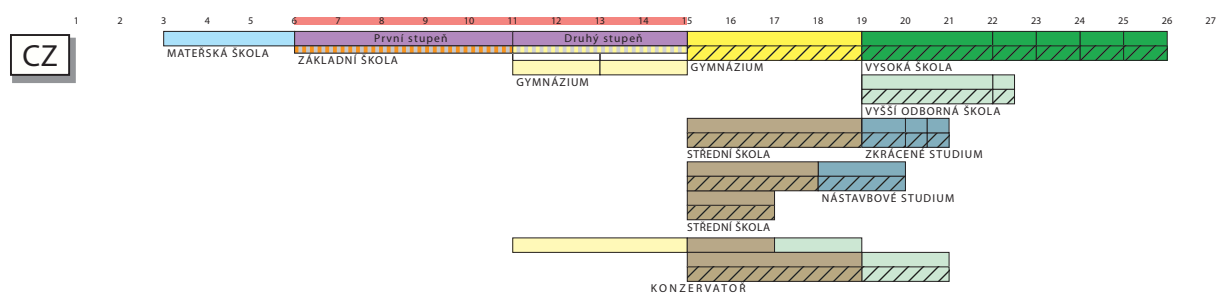
Podrobnější informace o Evropských vzdělávacích systémech je možné najít v databázi
EURYBASE (<http://www.eurydice.org>) a v monografiích CEDEFOP
(<http://www.cedefop.europa.eu>)

OBSAH

Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2007/08	5
1. ODPOVĚDNOST A SPRÁVA	7
1.1 Situace.....	7
1.2 Základní zásady vzdělávacího systému, legislativa.....	7
1.3 Rozdělení pravomocí v organizaci a správě vzdělávací soustavy.....	8
1.4 Zajišťování kvality.....	11
1.5 Financování.....	11
1.6 Poradní a pomocné orgány.....	13
1.7 Soukromé školy.....	14
2. PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	16
2.1 Organizace.....	16
2.2 Obsah vzdělávání.....	17
2.3 Hodnocení.....	17
2.4 Učitelé.....	17
2.5 Statistické údaje 2007/08.....	18
3. POVINNÉ VZDĚLÁVÁNÍ	19
3.1 Organizace.....	20
3.2 Obsah vzdělávání.....	20
3.3 Hodnocení/certifikace.....	23
3.4 Postup, poradenství a podmínky přestupu.....	24
3.5 Učitelé.....	24
3.6 Statistické údaje 2007/08.....	25
4. Všeobecné a odborné postobligatorní sekundární vzdělávání	26
4A Všeobecné vzdělávání – gymnázia	28
4A.1 Organizace.....	29
4A.2 Obsah vzdělávání.....	29
4A.3 Hodnocení/certifikace.....	33
4A.4 Postup, poradenství a podmínky přestupu.....	33
4A.5 Učitelé.....	33
4B Odborné obory středního vzdělání s maturitní zkouškou	35
4B.1 Organizace.....	35
4B.2 Obsah vzdělávání.....	35
4B.3 Hodnocení/certifikace.....	37
4B.4 Postup, poradenství a podmínky přestupu.....	37
4B.5 Učitelé.....	37
4C Obory středního vzdělání s výučním listem a středního vzdělání	37
4C.1 Organizace.....	38
4C.2 Obsah vzdělávání.....	38
4C.3 Hodnocení/certifikace.....	38
4C.4 Postup, poradenství a podmínky přestupu.....	39
4C.5 Učitelé.....	39
4D Konzervatoře	39
4.6 Statistické údaje 2007/08.....	40
5. POČÁTEČNÍ ODBORNÁ PŘÍPRAVA	41
6. TERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	42
6A Vyšší odborné vzdělávání	42
6A.1 Přijímání ke studiu.....	42
6A.2 Poplatky spojené se studiem / Finanční pomoc studentům.....	42
6A.3 Organizace.....	42
6A.4 Obsah vzdělávání.....	43
6A.5 Hodnocení.....	43
6A.6 Postup, poradenství a podmínky přestupu.....	44
6A.7 Učitelé.....	44
6A.8 Statistické údaje 2007/08.....	44

6B Vysokoškolské vzdělávání	44
6B.1 Přijímání ke studiu	45
6B.2 Poplatky spojené se studiem / Finanční pomoc studentům	46
6B.3 Akademický rok	47
6B.4 Studijní programy	47
6B.5 Hodnocení/kvalifikace	47
6B.6 Akademičtí pracovníci	48
6B.7 Statistické údaje 2007/08	49
7. VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH	51
7.1 Legislativa a záměry	51
7.2 Řízení / jeho orgány	52
7.3 Financování	53
7.4 Vyučující / lidské zdroje	53
7.5 Organizace	54
7.6 Poradenství	56
7.7 Hodnocení, akreditace	56
7.8 Statistické údaje	57

Organizace vzdělávací soustavy České republiky, 2007/08

Preprimární vzdělávání – ISCED 0
(mimo působnost ministerstva školství)

Primární vzdělávání – ISCED 1

Nižší sekundární všeobecné – ISCED 2
(včetně předprofesního)

Vyšší sekundární všeobecné – ISCED 3

Postsekundární neterciární – ISCED 4

Terciární vzdělávání – ISCED 5A

Zařazení na úrovni ISCED:

ISCED 0

Preprimární vzdělávání – ISCED 0
(v působnosti ministerstva školství)

Jednotná struktura – ISCED 1 + ISCED 2
(není institucionálně členěno)

Nižší sekundární odborné – ISCED 2

Vyšší sekundární odborné – ISCED 3

Terciární vzdělávání – ISCED 5B

ISCED 1

ISCED 2

Povinné vzdělávání
s plnou školní docházkou

Povinné vzdělávání
s částečnou školní docházkou

Jiné než denní formy vzdělávání,
kombinovaná (alternativní) příprava ve
škole a na pracovišti

Dodatečný rok

-/n/- Povinná praxe + její délka

>> Studium v zahraničí

Pramen: Eurydice

1. ODPOVĚDNOST A SPRÁVA

1.1 Situace

Česká republika vznikla v lednu 1993, kdy se Česká a Slovenská federativní republika rozdělila na dva státy. Česká republika pokračuje v transformaci z centralizované a plánované socialistické společnosti ve společnost, která funguje na zásadách tržního hospodářství a plurality politických stran, tj. v procesu, který byl zahájen politickou revolucí v listopadu 1989. V r. 1995 se Česká republika stala členem OECD, v r. 2004 se stala členem Evropské unie.

V r. 2007 měla Česká republika 10 381 130 obyvatel a rozlohu 78 866 km², hustota osídlení činí 131 obyvatel na jeden km². Demografický vývoj začal vykazovat mírně stoupající tendenci.

Česká republika je parlamentní demokracie s prezidentem voleným parlamentem. Parlament, který má legislativní pravomoci, se dělí na dvě komory – Poslaneckou sněmovnu a Senát. Členové jsou voleni do Poslanecké sněmovny systémem poměrným, do Senátu většinovým. Výkonnou moc má vláda.

Veřejná správa, která prošla rozsáhlou reformou, je zajišťována jednak státní správou, jednak samosprávou.

Územní samospráva má dva stupně: obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a vyšší územní samosprávné celky – kraje, jichž je 14. Kraje byly ustaveny v prosinci 1997 s účinností od 1. ledna 2000. Svých kompetencí nabývaly postupně do konce roku 2002.

Zákon stanoví případy, kdy lze orgánům samosprávy svěřit výkon státní správy, a rovněž stanoví, kdy jsou samosprávné celky též správními obvody.

Obec i kraj mají tedy dvojí působnost – samostatnou, v jejímž rámci zabezpečují vymezené záležitosti, mezi nimi i školství, a přenesenou, v jejímž rámci zabezpečují výkon státní správy. Část správních kompetencí, která má zůstat občanům na dosah, byla převedena na tzv. obce s rozšířenou působností, jichž je 205.

Vyučovacím jazykem je čeština. Žákům příslušejícím k národnostním menšinám se v rozsahu přiměřeném zájmům jejich národnostního rozvoje zabezpečuje právo na vzdělání v jejich mateřském jazyce. Školy pro národnostní menšiny mohou existovat do úrovně středních škol. Národnostní menšiny s výjimkou menšiny polské jsou velmi rozptýlené, proto existují pouze školy s vyučovacím jazykem polským, a to 24 mateřských, 22 základních a 3 střední (1 gymnázium a 2 odborné); (2008).

Stát je konfesně neutrální, svoboda vyznání je zaručena. Religiozita obyvatelstva je nízká. K věřícím se hlásí asi 32 % obyvatelstva, registrovaných církví je 21; ke katolické denominaci se hlásí přes 83 % věřících (přes 26 % obyvatelstva), ke dvěma největším protestantským téměř 7 % věřících (2,2 % obyvatelstva).

1.2 Základní zásady vzdělávacího systému, legislativa

Ústava České republiky přijatá 16. prosince 1992 poskytuje obecný právní rámec pro další vývoj legislativy.

Práva občanů a povinnosti státu vzhledem ke vzdělávání jsou dány článkem 33 Listiny základních práv a svobod (zákon, který je součástí ústavního pořádku, byl schválen Federálním shromážděním České a Slovenské federativní republiky 9. ledna 1991 a byl začleněn do právního systému České republiky).

Zákonodárná moc náleží Parlamentu. Zákonodárnou iniciativu má poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda a zastupitelstvo kraje. Návrh zákona je předkládán k vyjádření vlády, schvalován Poslaneckou sněmovnou a posléze Senátem.

K 1. lednu 2005 vstoupil v platnost nový školský zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Nahradil nejen dosavadní školský zákon, ale i zákon o školských zařízeních a zákon o státní správě a samosprávě ve školství. Stanoví zásady a cíle vzdělávání, dvouúrovňový systém vzdělávacích programů, jimiž se má cílů dosahovat, a výchovně-vzdělávací soustavu, která je má realizovat. Tu tvoří školy, které uskutečňují vzdělávání podle rámcových vzdělávacích programů (viz 1.3), a školská zařízení, která poskytují vzdělávání a služby, jež doplňují nebo podporují vzdělávání ve školách. Zákon upravuje režim dlouhodobých záměrů a výročních zpráv, jimiž se prosazuje a kontroluje strategie vývoje výchovně-vzdělávací soustavy na národní i regionální úrovni. Stanoví délku povinné školní docházky, pro jednotlivé vzdělávací úrovně stanovuje podmínky pro vstup, organizaci vzdělávání a ukončování studia. Nově definuje osoby se zvláštními vzdělávacími potřebami a dává přednost jejich integraci do běžných tříd. Dále zákon upravuje správní problematiku – právní postavení škol, jejich registraci, financování, postavení a kompetence ředitele a kompetence jednotlivých správních úrovní, tj. obcí, krajů a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, popř. dalších ministerstev.

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, upravuje (s účinností od 1. 1. 2005) předpoklady pro výkon činnosti pedagogických pracovníků, jejich další vzdělávání a kariérní systém.

Zákon o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením (č. 306/1999 Sb.) nahradil předchozí úpravu dotací prostřednictvím nařízení vlády.

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních (č. 109/2002 Sb.) upravuje výchovu dětí a mladistvých bez patřičného rodinného zázemí nebo s poruchami chování.

Zákon o vysokých školách (č. 111/1998 Sb., několikrát novelizovaný) umožnil rozvoj neuniverzitního a soukromého sektoru v oblasti vysokého školství. Změnil právní postavení vysokých škol, které už (s výjimkou vysokých škol vojenské a policejní) nejsou institucemi státními, ale veřejnoprávními a disponují vlastním majetkem a širokou autonomií.

V květnu 2006 (s platností od srpna 2007 plně) vstoupil v platnost zákon č. 179/2006 Sb. o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání. Tento zákon umožňuje dospělým získat plnohodnotný doklad o kvalifikaci dosažené prostřednictvím praxe a kursů, aniž by museli chodit do školy.

1.3 Rozdělení pravomocí v organizaci a správě vzdělávací soustavy

Státní správu ve školství vykonávají ředitelé škol a školských zařízení, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Česká školní inspekce, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, popř. jiné ústřední orgány (Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany ad.) v případě škol a školských zařízení, které zřizují.

Samosprávu ve školství vykonávají školské rady, obce a kraje.

Ústřední úroveň

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT, popř. ministerstvo školství nebo ministerstvo) řídí výkon státní správy ve školství, připravuje pro ně legislativní normy a odpovídá za koncepci, stav a rozvoj vzdělávací soustavy jako celku (a to uvnitř státu i směrem k zahraničí).

Ministerstvo připravuje legislativní normy pro výkonné i operativní činnosti. Určuje centrální vzdělávací politiku a celkovou strategii, a to tím, že zpracovává a zveřejňuje dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje

výchovně-vzdělávací soustavy, který předkládá ke schválení vládě (v lichém roce). Poprvé byl předložen (již podle předchozího školského zákona) v roce 2003. Vláda ho předkládá k projednání oběma komorám Parlamentu. Ministerstvo metodicky řídí a koordinuje tvorbu dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy na úrovni krajů. Každoročně předkládá vládě výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy. Vychází přitom z výročních zpráv, které zpracovávají kraje.

Ministerstvo určuje obsah vzdělávání. Formuluje Národní program vzdělávání jako politický dokument projednáváný nejen s odborníky z oblasti vědy, ale i s ústředními odborovými orgány, s představiteli zaměstnavatelů a s kraji. Předkládá jej k projednání vládě a ta jej předkládá ke schválení oběma komorám Parlamentu. Tento dokument nebyl dosud zpracován.

Pro každou vzdělávací úroveň (až po vyšší sekundární), pro jednotlivé obory na těchto úrovních a pro jazykové a základní umělecké vzdělávání vydává rámcové vzdělávací programy, které jsou závazným základem pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Akredituje vzdělávací programy pro jednotlivé vyšší odborné školy.

V oblasti financování škol ministerstvo odpovídá za uplatňování státní finanční politiky v odvětví školství (viz 1.5).

V oblasti pracovněprávní ministerstvo:

- stanovuje míru vyučovací povinnosti učitelů,
- stanovuje odbornou a pedagogickou způsobilost pedagogických pracovníků,
- stanovuje zásady pro sestavování konkursních komisí na vybrané funkce ve školství,
- jmenuje a odvolává ředitele institucí, které přímo zřizuje, a ústředního školního inspektora.

MŠMT pozbylo většiny svých zřizovatelských kompetencí. Nadále je zřizovatelem jen několika desítek školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, ve zvlášť stanovených případech může být zřizovatelem některých škol a několika přímo řízených organizací, které se zabývají statistickým sledováním, obsahem vzdělávání, pedagogickým poradenstvím, dalším vzděláváním pedagogických pracovníků apod.

S ohledem na povinnost státu zajistit funkčnost, efektivitu a soudržnost vzdělávací soustavy České republiky jako celku ministerstvo vede rejstřík škol a školských zařízení všech zřizovatelů. Zápisem do něho vzniká škole právo poskytovat vzdělávání ve stanoveném oboru a formě a nárok na finanční prostředky z příslušných veřejných rozpočtů maximálně v rozsahu daném zápisem. Vedení rejstříku mateřských škol a některých školských zařízení, jejichž působnost je ryze místní, je delegováno na krajskou úroveň.

Ve vysokém školství je v působnosti MŠMT jmenování správní rady veřejné vysoké školy (po projednání s rektorem, který je jmenován prezidentem republiky) a registrace vnitřních předpisů vysokých škol, již teprve nabývají platnosti. Ministerstvo dále zpracovává dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol a projednává a vyhodnocuje dlouhodobé záměry jednotlivých veřejných vysokých škol a jejich aktualizaci; rozděljuje finanční prostředky ze státního rozpočtu a kontroluje jejich využití; na základě stanoviska Akreditační komise rozhoduje o udělení akreditace studijních programů vysokým školám.

Regionální úroveň

Kraje se plně ujaly svých kompetencí ve školství od 1. 1. 2003. Reprezentace kraje v čele s hejtmanem je volena. Vedoucího odboru školství krajského úřadu jmenuje a odvolává rada kraje se souhlasem

ministerstva. Zastupitelstvo kraje zřizuje vždy výbor pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost (nejméně pětičlenný).

Krajský úřad zpracovává každé dva roky dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v kraji, a to v souladu s dlouhodobým záměrem České republiky. Vychází přitom z analýzy dosavadního vývoje vzdělávání, z demografických předpokladů, z vývoje trhu práce a z hospodářských cílů na svém území. Stanoví cíle pro jednotlivé oblasti vzdělávání, strukturu vzdělávací nabídky, tj. strukturu oborů a jejich kapacitu, a návrh na financování. Část dlouhodobého záměru, která se týká škol zřizovaných krajem, předkládá rada kraje zastupitelstvu kraje ke schválení. Pak ho předkládá ministerstvu k vyjádření a poté (vždy v sudém roce) zveřejňuje. Poprvé byl předložen v roce 2003.

Každoročně zpracovává krajský úřad výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v kraji.

Kraje jsou zřizovatelem vyšších odborných škol, středních škol a dále škol a školských zařízení pro žáky s postižením (včetně mateřských a základních škol), středních škol s vyučovacím jazykem národnostní menšiny, jazykových škol s právem státní jazykové zkoušky, základních uměleckých škol a školských zařízení sloužících uvedeným školám včetně zařízení pro zájmové vzdělávání a dalších institucí.

Protože Česká republika má vysoký počet obcí, z nichž některé jsou velmi malé, byl ustaven řídicí mezičlánek, jímž jsou tzv. obce s rozšířenou působností, které plní vymezené funkce v rámci státní správy pro školy a školská zařízení zřizované obcemi, a to především v oblasti financování (viz 1.5)

Na úrovni vysokých škol se regionální zájmy prosazují prostřednictvím regionálních zástupců ve správních radách vysokých škol.

Místní úroveň

Obce jsou důležitou složkou veřejné správy (státní správu ve školství obce v současné době nevykonávají vůbec). V rámci samosprávy jsou odpovědné za zajištění podmínek pro povinnou školní docházku a pro předškolní vzdělávání v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Obce nebo svazky obcí zřizují a po ekonomické stránce spravují mateřské školy a základní školy (včetně škol s vyučovacím jazykem národnostní menšiny), event. další školy (často základní umělecké školy). Zajišťují, aby bylo poskytováno školní stravování a zabezpečena péče o žáky mimo vyučovací dobu (s podstatnou finanční pomocí státu).

Autonomie škol

Všechny školy získaly ze zákona právní subjektivitu, a tím i vyšší stupeň autonomie. Ředitelé škol jsou jmenováni zřizovatelem (obcí, krajem nebo ministerstvem) na základě konkursního řízení. Podle školského zákona mohou být propuštěni pouze ze zákonem stanovených důvodů.

Ředitelé mají plnou odpovědnost nejen za kvalitu a efektivitu vzdělávacího procesu (včetně úprav vzdělávacích programů a volby učebnic), ale také za finanční řízení školy, za přijímání a propouštění učitelů a za vztahy s obcí a veřejností. Některé základní školy a další vzdělávací zařízení jsou v zájmu dostupnosti zřizovány i pro malé počty žáků. Minimální velikost škol a tříd je předepsána zákonem, výjimky povoluje zřizovatel za podmínky, že zvýšené náklady sám uhradí.

Podle školského zákona musí zřizovatel školy zřídít školskou radu, která umožní rodičům, zaměstnancům, občanům a dalším podílet se na správě školy.

Veřejným vysokým školám byla poskytnuta autonomie ve všech oblastech řízení. Samosprávná působnost zahrnuje vnitřní organizaci institucí, především ustavování samosprávných akademických orgánů, obsah i organizaci studia, pracovněprávní vztahy i hospodaření. Vykonává ji akademický senát (zastupitelský orgán, v němž je nejméně třetina a nejvýše polovina studentů), rektor, vědecká (umělecká) rada a disciplinární komise. Dalšími orgány jsou správní rada, která dbá na uplatňování veřejného zájmu

v činnosti školy a na řádné hospodaření s majetkem, a kvestor. Samosprávné orgány existují i na úrovni fakult, ty však nejsou právními osobami. Vysoké školy mají i orgán reprezentace, složený z delegovaných členů akademických obcí, jímž je Rada vysokých škol.

Státní vysoké školy, jimiž jsou Univerzita obrany a Policejní akademie ČR, jsou zřizovány příslušnými ministerstvy. Jejich autonomie je omezená: nemají ustavenou správní radu, nemají autonomii v oblasti mezd, jejich rozpočet je napojen na rozpočet příslušného ministerstva; Univerzita obrany nemá právní subjektivitu.

1.4 Zajišťování kvality

Péče o kvalitu vzdělávání se prosazuje prostřednictvím dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy a výročních zpráv o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy (viz 1.3).

Hodnocení jednotlivých škol a školských zařízení provádí Česká školní inspekce jako orgán státní správy ve školství podřízený ministerstvu školství. Jejím úkolem je zjišťovat a hodnotit ve školách (s výjimkou škol vysokých) a ve školských zařízeních výsledky vzdělávání, kvalitu správního a pedagogického řízení, pracovní podmínky učitelů, vyučovací materiály a vybavení, vykonávat veřejnosprávní kontrolu využívání finančních prostředků státního rozpočtu a kontrolovat dodržování obecně závazných předpisů. V čele inspekce je ústřední školní inspektor, který je jmenován ministrem školství, od roku 2009 bude podléhat služebnímu zákonu. Česká školní inspekce se člení na ústředí a na inspektoráty. Inspekce jsou organizovány podle plánu navrženého ústředním školním inspektorem a schváleného ministrem školství, popř. na základě stížností či jiných podnětů. Výstupem inspekční činnosti jsou inspekční nebo tematické zprávy, protokoly o kontrole, a dále výroční zpráva, která obsahuje souhrnné hodnocení výchovně-vzdělávací soustavy. V roce 2007/08 působilo 281 školních inspektorů.

Školským zákonem (a příslušnou vyhláškou) byla povinnost zpracovávat nejméně jednou za dva roky vlastní hodnocení školy jako podklad pro hodnocení Českou školní inspekcí a pro zpracování výroční zprávy uložena také školám. Většina škol toto hodnocení zpracovávala poprvé v roce 2007.

Hodnocení škol a školských zařízení může provádět také jejich zřizovatel podle kritérií, která předem zveřejní.

1.5 Financování

Výdaje na vzdělávání v České republice plynou v rozhodující míře z veřejných zdrojů.

V souladu se správními kompetencemi je převážná část prostředků státního (centrálního) rozpočtu poskytována prostřednictvím kapitoly Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Další prostředky poskytují zřizovatelé škol a školských zařízení, tedy kraje a obce, a to ze svých rozpočtů. Jejich příjmy pocházejí z daní vybíraných většinou centrálně; stanoveným procentem jsou pak přidělovány krajům a obcím. Financování škol zřizovaných církvemi a soukromými zřizovateli viz 1.7.

Ministerstvo:

- stanovuje základní principy financování škol a školských zařízení,
- předkládá podklady pro sestavení návrhu státního rozpočtu,
- stanoví závazné zásady pro přidělování prostředků,
- přiděluje prostředky školám a školským zařízením, které zřizuje samo nebo které zřizuje církev,
- přiděluje prostřednictvím krajů finanční prostředky institucím, které zřizují kraje a jiní zřizovatelé,

- přiděluje finanční prostředky nad stanovený rozsah školám a školským zařízením všech zřizovatelů, pokud v nich probíhají pokusné či rozvojové programy vyhlášené ministerstvem,
- přiděluje finanční prostředky veřejným a soukromým vysokým školám,
- kontroluje využití přidělených prostředků.

Systém financování je od roku 1992 postaven nikoli na financování podle institucí, ale na metodě *per capita*, jíž se rozděluje většina prostředků rozpočtové kapitoly školství.

Financování škol a školských zařízení zřizovaných kraji a obcemi

Kapitálové výdaje škol a školských zařízení a provozní výdaje, které nejsou přímými vzdělávacími výdaji, hradí jejich zřizovatelé.

Finanční prostředky na přímé vzdělávací výdaje, tj. zejména na platy učitelů a ostatních pracovníků a na učební pomůcky, hradí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Tyto prostředky jsou rozdělovány prostřednictvím rozpočtů krajů, a to na základě počtu žáků a stanovených jednotkových výdajů – normativů. Republikové normativy stanoví ministerstvo pro čtyři věkové kategorie odpovídající jednotlivým vzdělávacím úrovním: 3–5, 6–15, 16–18 a 19–21 let. Pátý normativ je stanoven pro děti/žáky umístěné v zařízeních ústavní výchovy.

Krajský úřad stanoví na základě zásad a ukazatelů stanovených ministerstvem krajské normativy přímých vzdělávacích výdajů na jednotku výkonu, tj. na žáka v daném druhu školy a v příslušném vzdělávacím programu. Vychází přitom ze svého dlouhodobého záměru, z náročnosti vzdělávacích programů apod. Krajské normativy zahrnují i zvýšené výdaje spojené s výukou osob se speciálními vzdělávacími potřebami. Krajský úřad přiděluje objem prostředků (vypočtený vynásobením příslušného krajského normativu počtem žáků) školám a školským zařízením, které zřizuje, a základním školám a mateřským školám, které zřizují obce.

Učebnice (pokud jsou schváleny) a další vzdělávací materiály jsou žákům základních škol poskytovány (zapůjčovány) bezplatně. Na středních školách a na vyšších odborných školách jsou bezplatně zapůjčovány pouze sociálně znevýhodněným žákům.

Všechny školy mohou z vlastní iniciativy využívat na nákup učebnic a didaktických pomůcek i další finanční zdroje (od sponzorů, od budoucích zaměstnavatelů, prostředky z pronájmu místností či sportovišť atd.).

Financování vysokých škol

Veřejné vysoké školy hospodaří s vlastním majetkem, který jim byl svěřen zákonem o vysokých školách v roce 1999. Jejich činnost je však z rozhodující části financována státem přímo. Objem prostředků věnovaných na vysoké školství je každoročně stanovován zákonem o státním rozpočtu. Poměr běžných a kapitálových výdajů je zhruba 75:25. Pravidla pro přidělování prostředků vysokým školám se pozměňují tak, aby umožňovaly ovlivňovat činnost vysokých škol v souladu s prioritami Dlouhodobého záměru pro oblast vysokých škol. Jsou to např. podpora strukturovaného studia, podpora včasného dokončování studia, ovlivňování nárůstu počtu studentů apod.

Výuka je financována prostřednictvím jednotkových nákladů – normativů – stanovovaných na studenta a od r. 2005 též na absolventa a na nárůst počtu studentů. Studijní programy jsou podle finanční náročnosti poskytované přípravy rozděleny do sedmi skupin oborů s koeficienty náročnosti od 1 do 5,9. Celková dotace je stanovena jako součin základního normativu, popř. normativu na absolventa, které jsou každoročně vyhlášovány ministerstvem, koeficientů finanční náročnosti programů a počtu

studentů/absolventů v jednotlivých programech. Do počtu financovaných studentů se započítávají pouze studenti, kteří nepřekročili stanovenou délku studia o více než rok, a nárůst nově přijímaných musí respektovat kontrakty jednotlivých vysokých škol s ministerstvem. Podle uvedených pravidel dostávají vysoké školy přes 80 % všech neinvestičních prostředků. Podle zvláštních pravidel dále dostávají prostředky na výzkum a vývoj a dále prostředky na stravování a ubytování studentů a dotace investiční. Od září 2005 se příspěvek na ubytování přiděluje přímo dojíždějícím studentům, nikoli kolejiím. Od září 2006 byla zavedena sociální stipendia přidělovaná podle příjmových kritérií rodiny studenta.

Příjmy vysokých škol pocházejí z hospodaření s majetkem a z poplatků. Těmi jsou kryty především náklady na přijímací řízení. Platí se též za studium delší než je standardní doba prodloužená o jeden rok, za studium v druhém studijním programu a za studium v cizím jazyce. Vysoké školy mají dále příjmy z programů celoživotního vzdělávání, které nejsou studiem ve smyslu vysokoškolského zákona.

Státní vysoké školy jsou financovány svými zřizovateli, tj. Univerzita obrany Ministerstvem obrany a Policejní akademie ČR Ministerstvem vnitra.

Soukromé vysoké školy viz 1.7.

1.6 Poradní a pomocné orgány

Vrcholným poradním orgánem na národní úrovni je tripartitní Rada hospodářské a sociální dohody (vláda – zaměstnavatelé – odbory).

Ministerstvu školství při rozhodování o rozvoji vzdělávání a jednotlivých úrovních školského systému, při uznávání vzdělávacích institucí, při řešení ekonomických otázek apod. pomáhají různé orgány. Jsou to buď instituce přímo řízené ministerstvem, nebo poradní orgány sestavené ad hoc. V těch jsou zastoupeni jednak odborníci na danou problematiku (představitelé vědních oblastí, pedagogové, psychologové...), jednak odbory, zaměstnavatelské organizace s celostátní působností a kraje, organizace učitelů, rodičovská sdružení atd. Školský zákon předepisuje, ve kterých případech je jejich stanovisko nezbytné. Ve stanovených případech je třeba konzultovat i další ministerstva.

Instituce přímo řízené ministerstvem školství mají stanovenou působnost.

Výzkumný ústav pedagogický v Praze se zaměřuje na koncepci a strategii rozvoje všeobecného vzdělávání včetně speciálního a předškolního, zpracovává návrhy vzdělávacích programů, podílí se na tvorbě kritérií a nástrojů hodnocení a ověřuje existující vzdělávací modely.

Národní ústav odborného vzdělávání je koordináční, poradní, expertní a výzkumnou institucí, která se věnuje střednímu a vyššímu odbornému vzdělávání, koordinaci vzdělávání a trhu práce a kariérovému poradenství.

Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR pomáhá pedagogicko-psychologickým poradnám.

Ústav pro informace ve vzdělávání shromažďuje, zpracovává a poskytuje informace o školství (statistiky, analýzy, šetření, prognózy). Zastupuje ČR v mezinárodních informačních systémech o oblasti vzdělávání. Jeho součástí je Národní pedagogická knihovna Komenského.

Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání (CERMAT) připravuje hodnotící nástroje pro maturitní zkoušku a podporuje hodnocení žáků v základní škole.

Národní institut dětí a mládeže MŠMT se věnuje výzkumu a vzdělávacím, informačním a poradenským službám pro činnosti dětí a mládeže ve volném čase. Pomáhá také nadaným dětem a dětem s poruchami učení.

Národní institut pro další vzdělávání vznikl v r. 2004 přeměnou pedagogických center. Má 13 krajských pracovišť. Koordinuje a zajišťuje vzdělávání pedagogických pracovníků a školského managementu a plní významnou funkci při zavádění rámcových vzdělávacích programů do praxe.

Podobnou roli, jakou plní přímo řízené organizace, plní v oblasti vysokého školství Centrum pro studium vysokého školství, které má statut veřejné výzkumné instituce. Zpracovává analytické a koncepční studie o terciárním vzdělávání, zabývá se hodnocením jeho kvality, procesy jeho internacionalizace, zkoumá mechanismy řízení a financování vysokých škol, a problematiku vysokoškolských studentů. Plní funkci národního střediska pro ekvivalenci dokladů o vzdělávání a podílí se na fungování systému distančního vzdělávání.

Zvláštním druhem poradních orgánů ministerstva jsou akreditační komise – pro vyšší odborné vzdělávání, pro vysokoškolské vzdělávání a pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Jsou jmenovány ministrem.

Na úrovni krajů fungují především rady pro rozvoj lidských zdrojů.

Na úrovni škol je poradním orgánem školská rada, která umožňuje žákům, rodičům, pedagogickým pracovníkům, zřizovateli a dalším zvoleným osobám (často z řad zaměstnavatelů) podílet se na správě školy i na obsahu vzdělávání.

1.7 Soukromé školy

Vznik škol soukromých a církevních umožnila novela předchozího školského zákona z roku 1990. Cílem bylo rozšířit škálu vzdělávacích možností, které odpovídají zájmům žáků a potřebám pracovního trhu, a vytvářet ve školském systému konkurenční prostředí. Soukromé a církevní školy a školská zařízení mohly původně vznikat na kterékoliv úrovni vzdělávání s výjimkou vysokoškolské. Vznik soukromých vysokých škol umožnil teprve zákon o vysokých školách z r. 1998. Zastoupení církevních škol je velmi malé, na úrovni vysokých škol neexistují.

Zakladatelem soukromé školy či školského zařízení může být fyzická či právnická osoba, právní forma není předepsána. Soukromé školy mají rozhodovací pravomoci v rámci zákona.

Zastoupení soukromých a církevních škol a jejich žáků ve šk. roce 2007/08 představovalo v mateřských školách 2,1 % škol a 1,4 % žáků, v základních školách 2,4 % škol a 1,2 % žáků, mezi středními školami 25,2 % škol a 15,3 % žáků, mezi vyššími odbornými školami 33,4 % škol a 35,4 % studentů.

Soukromé a církevní školy mohou vyžadovat školné, církevní školy je zpravidla nevyžadují.

Soukromé školy dostávají státní dotace na neinvestiční výdaje z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy prostřednictvím krajských úřadů. Výdaje na investice jsou kryty ze školného a z jiných soukromých zdrojů. Nicméně v celkovém objemu zdrojů převažují prostředky ze státního rozpočtu.

Normativy pro jednotlivé druhy soukromých škol a obory vzdělávání každoročně stanoví ministerstvo na základě zákona o poskytování dotací soukromým školám. Dotace může být soukromé škole poskytnuta na základě smlouvy uzavřené s příslušným krajským úřadem. Ta stanoví rozsah vzdělávací činnosti a procento z příslušného normativu. Školy dostávají buď dotaci základní, jež je určitým procentem

průměrných finančních výdajů analogické instituce veřejné a je poskytována každé instituci zařazené do sítě, která o dotaci požádá, popř. dotaci zvýšenou. Základní i zvýšené procento dotace je stanoveno zákonem. Základní dotace se pohybují od 80 % pro speciální školy přes 60 % pro mateřské školy, základní školy, střední školy a vyšší odborné školy až k 50 % pro ostatní školy a zařízení. Na základě smlouvy může být dotace zvýšena až na 90 % příslušného normativu u středních škol a vyšších odborných škol, u mateřských, základních a speciálních škol až na 100 %. Podmínkou pro poskytnutí zvýšené dotace je pobírání základní dotace alespoň jeden rok, průměrné nebo lepší hodnocení školy Českou školní inspekcí, právní forma obecně prospěšné společnosti, nebo (v případě jiné právní formy) závazek, že celý zisk školy bude vynaložen na vzdělávací výdaje. Dotace se poskytuje na skutečný počet žáků v oborech a formách vzdělávání uvedených ve školském rejstříku (viz 1.3).

Církevní školy a školská zařízení dostávají státní dotace na neinvestiční výdaje podle stejných normativů jako školy soukromé, a to přímo z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Hodnocení soukromých a církevních škol provádí Česká školní inspekce analogicky jako hodnocení škol veřejných.

Soukromé vysoké školy vznikaly po r. 1998 jako malé instituce, a to ve vysokém tempu, takže dnes svým počtem převyšují počet vysokých škol veřejných (61,8 % institucí a 11,9 % studentů v r. 2007/08). O státní dotaci mohou žádat jen v případě, že působí jako obecně prospěšné společnosti, nebo v případě, že před udělením souhlasu působit jako soukromá vysoká škola působily jako soukromá vyšší odborná škola a byla jim poskytována dotace. Dotaci mohou získat jen na uskutečňování studijních programů ve veřejném zájmu.

2. PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Mateřské školy mají dlouhou a specificky národní tradici ovlivněnou mimo jiné myšlenkami J. A. Komenského ze 17. století. Počátky předškolní výchovy spadají do r. 1832, ve školském zákoně z r. 1869 byly již instituce předškolní péče uvedeny a záhy se rozlišovaly opatrovny a instituce výchovné. Jako plnohodnotný článek byla předškolní výchova do školského systému zařazena v roce 1948. V poválečném období prošla významným kvalitativním vývojem. Současně se ale stala nástrojem posilování principů kolektivní výchovy a oslabování vlivu rodiny na výchovu dětí. Byla silně podporována státem, který měl zájem na zaměstnanosti žen.

Po roce 1989 se otevřela diskuse o změně poslání mateřských škol, o jejich novém postavení ve školském systému a o jejich výchovné funkci. Posílil se osobnostně orientovaný model předškolní výchovy. Mateřské školy přispívají ke zvyšování sociálního a kulturního rozvoje dětí a vytvářejí základní předpoklady pro jejich další vzdělávání.

Podle školského zákona z roku 2004 jsou mateřské školy druhem školy, zatímco dosud náležely ke vzdělávacím zařízením. Docházka do nich není povinná, navštěvuje je však 79,2 % tříletých, 92,6 % čtyřletých a 95,8 % pětiletých dětí (údaje za rok 2007/08). Obec je povinna zajistit dítěti rok před zahájením povinné školní docházky, které má v místě obce trvalé bydliště, umístění v mateřské škole. Ve zvláštních případech, kdy rodiče nemají jinou možnost, lze přijímat i mladší děti. Mateřské školy rovněž navštěvuje okolo 20 % dětí šestiletých a starších (poměřeno k populaci šestiletých), kterým byla školní docházka většinou na žádost rodičů odložena. V posledních letech roste počet nevyřízených žádostí o umístění dítěte v mateřské škole.

Školy mohou od rodičů vybírat příspěvek na částečnou úhradu až do výše 50 % neinvestičních nákladů vynaložených na jedno dítě (s výjimkou výdajů vzdělávacích). Poslední předškolní rok je bezplatný. Rodiče dále přispívají na stravování, které je subvencováno.

Pro děti se sociálním znevýhodněním v posledním roce před nástupem povinné školní docházky se při základních školách (viz kap. 3) zřizují přípravné třídy, které odpovídají preprimární úrovni vzdělávání.

Tradiční institucí pro péči o děti mladší tří let jsou jesle, jejichž zřizovateli jsou zpravidla velké obce, které také zajišťují jejich financování. Tato péče spadá do působnosti Ministerstva zdravotnictví. Po roce 1990 však jeslí významně ubylo, v roce 2006 bylo 48 jeslí 1537 míst. Stát podporuje formou mateřské dovolené a rodičovského příspěvku především péči o nejmenší děti v rodině.

2.1 Organizace

Mateřské školy jsou zpravidla samostatné právní subjekty, zřizují je obvykle obce nebo svazky obcí, které také zajišťují jejich financování (s výjimkou nákladů na mzdy a na pomůcky). Zastoupení mateřských škol soukromých a církevních viz v 1.7.

Mateřské školy jsou zřizovány jako instituce s péčí celodenní (ta výrazně převažuje) či polodenní; mohou být zřizovány i jako instituce internátní. Mateřské školy zajišťují kromě výuky hry, vycházky, odpočinek (spánek) a stravování dětí.

Průměrná velikost mateřské školy je 61,4 dítěte (2007/08). Třídy jsou koedukované. Minimální počet dětí ve třídě je průměrně 18 (15, je-li škola jednotřídní), maximální 24.

Třídy v mateřské škole lze sestavovat podle věkových úrovní nebo podle úrovní přizpůsobivosti či pokročilosti nebo do skupin věkově a pokročilostí smíšených. Uplatňuje se i integrace dětí se zdravotním postižením. V těchto případech je stanovený počet dětí v oddělení snížen (na 12–19).

Mateřské školy jsou obvykle otevřeny 10 až 11 hodin denně a rodiče mohou po dohodě jejich služby využívat podle vlastních potřeb. Provoz mateřských škol lze přerušit v měsících červenci a/nebo srpnu. Dětem lze zabezpečit pobyt v jiné mateřské škole.

2.2 Obsah vzdělávání

V roce 2004 vydalo ministerstvo školství Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Na základě tohoto programu zpracovala každá mateřská škola vlastní školní vzdělávací program.

Hlavními cíli předškolního vzdělávání jsou rozvíjení dítěte a jeho schopnosti učení, osvojení si základů hodnot, na nichž je založena naše společnost, a získání osobní samostatnosti a schopnosti rozhodovat se jako samostatná osobnost působící na své okolí. Rámcový vzdělávací program je členěn do těchto vzdělávacích oblastí: Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika (Jazyk a řeč, Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace a Sebepojetí, city, vůle), Dítě a ten druhý, Dítě a společnost a Dítě a svět. Hlavními složkami programu jsou dále spontánní hry a pohybové činnosti dětí, z nichž část se odehrává ve venkovních prostorách mateřské školy, popřípadě na vycházkách či exkurzích. Rozvoj osobnosti a socializace rovněž podporují činnosti spojené s literární, uměleckou a mravní výchovou. Všechny činnosti zdůrazňují citové zapojení a podporují ducha účasti. Důležitou součástí režimu je spánek. Mateřské školy přecházejí k vnitřní diferenciaci a k individualizaci svých programů. Rozšiřují rovněž nabídku programů o cizí jazyky, plavání, umělecké aktivity, řečovou terapii a programy pro nadané děti. Na základě dohody mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a firmou IBM se některé mateřské školy zúčastňují od roku 2002 programu pro zavádění počítačů do škol (KidSmart Early Learning Programme).

2.3 Hodnocení

Učitelé odborně posuzují vývoj dětí, nejde však o hodnocení jejich výkonu ve vztahu k dané normě, ani o porovnávání jednotlivých dětí a jejich výkonů mezi sebou. Každá mateřská škola, popř. každý jednotlivý pedagog, si může zvolit či vytvořit svůj systém sledování a hodnocení rozvojových pokroků dětí. Pokud se ve vývoji dítěte vyskytují nepravidelnosti a problémy, přistupuje mateřská škola po dohodě s rodiči k pedagogickým, psychologickým či lékařským konzultacím a k tvorbě individuálně zaměřených kompenzačních a rozvíjících programů.

Pro přechod do základní školy viz úvod ke kapitole 3.

2.4 Učitelé

Učitelé mateřských škol mohou získat plnou kvalifikaci studiem ve čtyřletých pedagogických oborech středních škol zakončených maturitní zkouškou. Existuje také možnost získat kvalifikaci studiem na pedagogických fakultách vysokých škol či na vyšších odborných školách.

Péči o skupinu dětí jsou pověřeni jeden či dva učitelé v závislosti na počtu dětí ve skupině a na délce výuky.

Celková pracovní doba učitelů mateřských škol je 40 hodin týdně, z toho přímá pedagogická činnost tvoří 31 hodin týdně. Učitelé jsou obvykle zaměstnání na plný pracovní úvazek. Ředitelé, popř. jejich zástupci, mají rozsah přímé pedagogické činnosti snížen v závislosti na velikosti školy (13–24 hodin týdně). Aniž to bylo předepsáno, jsou učiteli mateřských škol téměř výhradně ženy.

Další vzdělávání učitelů viz v kapitole 4A.5.

2.5 Statistické údaje 2007/08

Mateřské školy: školy, třídy, děti, učitelé a relativní údaje

Děti	291 194
Školy	4 808
Třídy	12 698
Počet dětí na třídu	22,9
Učitelé*	22 744,3
Počet dětí na učitele*	12,8

* V přepočtu na plný úvazek, včetně ředitelů a výchovných poradců.

Míra účasti v předškolním vzdělávání v mateřské škole v %

	2002/03	2004/05	2006/07	2007/08
Věková skupina 3 roky	76,4	77,1	76,5	79,2
Věková skupina 4 roky	90,8	93,4	90,3	92,6
Věková skupina 5 let	94,9	94,1	93,1	95,8
Děti do tří let*	24,5	26,4	23,4	24,8
Děti šestileté a starší**	22,5	22,4	22,1	22,8

* Míra účasti dětí do 3 let je poměřena s populací dvouletých.

** Míra účasti dětí šestiletých a starších je poměřena k populaci šestiletých.

Pramen: ÚIV.

3. POVINNÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Před rokem 1990/1991 byla povinná školní docházka desetiletá – 8 let jednotné základní školy a nejméně 2 roky na některém druhu střední školy (ty byly dvou- až čtyřleté).

Rozhodnutím z roku 1990 byl počet ročníků v základní škole zvýšen na 9 a současně byla na 9 let zkrácena povinná školní docházka. Žáci ji mohli plnit na základní škole, ve víceletém gymnáziu, poslední rok bylo (do r. 1995) možno absolvovat i v 1. ročníku některé ze středních škol. Došlo tedy ke změně v koncepci původně jednotného základního vzdělávání a k významné institucionální diferenciaci: vedle tradičních čtyřletých gymnázií, kam žáci přecházejí po ukončení základní školy, bylo možno zakládat i gymnázia s více než čtyřmi ročníky s cílem poskytnout žákům s vyššími intelektuálními schopnostmi náročnější vzdělávání již v průběhu povinné školní docházky. V roce 1995 byly typy víceletých gymnázií omezeny na osmiletá (do nichž žáci přecházejí po ukončení 5. ročníku) a šestiletá (po ukončení 7. ročníku základní školy).

Od roku 1996/1997 je délka vzdělávání v základní škole shodná s délkou povinné školní docházky a činí 9 let. Děti ve věku povinné školní docházky (6–15 let) navštěvují převážně základní školu. Žáci, jejichž rodiče o to požádají a kteří vyhoví podmínkám přijímacího řízení, mohou počínaje 6. nebo 8. ročníkem plnit povinnou školní docházku na víceletém gymnáziu (viz 3.2 a 4A), popř. na osmileté konzervatoři (viz 4D). Úspěšným ukončením povinné školní docházky (vzdělávacího programu základní vzdělávání) dosahuje žák od r. 2005 stupně základní vzdělání. Vysvědčení jsou od tohoto roku opatřena doložkou o získání tohoto stupně vzdělání.

Domácí vyučování bylo v září 1998 schváleno jako experiment. Zapojilo se do něho asi 60 žáků prvního stupně základní školy. Od r. 2005 je novým školským zákonem kodifikováno jako individuální vzdělávání, povoluje ho ředitel spádové školy, a to pouze na prvním stupni základní školy. Od školního roku 2007/08 se pilotně ověřuje individuální vzdělávání žáků druhého stupně základní školy. V roce 2007/08 se v rodinách vzdělávalo 376 žáků.

Do školy jsou přijímáni žáci, kteří dovršili šest let věku k 1. září příslušného školního roku. Dítě, které dovrší šestý rok věku v době od počátku školního roku do konce kalendářního roku, může být přijato do školy, je-li tělesně a duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce. Není-li dítě v tomto věku pro školu zralé, což se zjišťuje při zápisu, navštěvuje buď dále mateřskou školu, nebo přípravnou třídu. Ty zřizovaly od r. 1997 základní, mateřské nebo speciální školy, od roku 2005 je zřizují pouze základní školy. Přípravné třídy mají malé počty žáků, pedagogové se žáky pracují individuálně, někdy využívají i asistenta. Z přípravných tříd vstupují do základních škol asi 2 % žáků.

Základní škola má dva stupně: první stupeň tvoří 1.–5. ročník (odpovídá ISCED 1) a druhý stupeň 6.–9. ročník (odpovídá ISCED 2). Na prvním stupni vyučuje obvykle jeden učitel, zatímco předměty na druhém stupni vyučují učitelé specializovaní na dva předměty nebo výjimečně na jeden předmět. Třídy jsou koedukované.

Od roku 1990 jsou základní školy zřizovány obcemi. Základní škola může být spojena s mateřskou školou.

Občané mají právo na bezplatné vzdělávání na základních školách.

Žákům se bezplatně poskytují učebnice a učební texty, které jsou schváleny ministerstvem školství. Žáci prvních ročníků a přípravných tříd je nevracejí a kromě nich dostávají ve stanoveném rozsahu i základní školní potřeby.

Rodiče přispívají finančně:

- v rámci výuky na osobní školní potřeby žáka, na některé další učební materiály, na kurzy konané mimo areál školy (plavání, bruslení, lyžování), na školu v přírodě,

- mimo rámec výuky na stravování, které je rozsáhle subvencované, na částečnou úhradu školní družiny či školního klubu (tj. zařízení zájmového vzdělávání) a na kurzy zájmových aktivit.

3.1 Organizace

V malých obcích existují v zájmu dostupnosti základní školy pouze s prvním (výjimečně pouze s druhým) stupněm (podle posledních údajů z roku 2004/2005 představovaly tyto školy 37,6 % všech základních škol a docházelo do nich přibližně 12 % žáků prvního stupně). Obvykle jde o školy málotřídní, tj. školy, ve kterých je výuka organizována společně pro několik ročníků prvního stupně.

Školní budovy se využívají pouze pro jednu směnu žáků. O přístupu do budovy školy (např. po výuce) rozhoduje ředitel školy. Žáci navštěvují školu od pondělí do pátku. O víkendu výuka neprobíhá. Kromě dopoledního vyučování mívají žáci jednou nebo dvakrát týdně také vyučování odpolední.

Školní rok začíná 1. září a končí 31. srpna následujícího roku. Hlavní prázdniny jsou v červenci a v srpnu. Jarní prázdniny trvají jeden týden, krátké prázdniny jsou na podzim, dále jsou prázdniny o Vánocích, o Velikonocích a na konci prvního pololetí. Délka prázdnin je stanovena vyhláškou, termíny vedlejších prázdnin upřesňuje každoročně ministerstvo školství.

Povinná týdenní hodinová dotace podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání je stanovena takto:

První stupeň ZŠ	Druhý stupeň ZŠ
1. ročník – 18-22 h	6. ročník – 28-30 h
2. ročník – 18-22 h	7. ročník – 28-30 h
3. ročník – 22-26 h	8. ročník – 30-32 h
4. ročník – 22-26 h	9. ročník – 30-32 h
5. ročník – 22-26 h	

Vyučovací hodina trvá 45 minut. V rámci učebního plánu může výuka probíhat v menších celcích než je vyučovací hodina nebo naopak v blocích.

Třídy se naplňují maximálně do počtu 30 žáků. Pokud jsou v nich integrováni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, počet žáků se snižuje; minimální průměrný počet žáků na třídu je 17. V případě samostatných škol pro první stupeň je minimální průměrný počet žáků na třídu 10 pro jednotřídku, 12 pro dvoutrídku, 14 pro trojtřídku a 15 pro školu čtyř a více třídní. Školy pro národnostní menšiny musí mít minimální průměrný počet žáků ve třídě 12, samostatné třídy minimálně 10 žáků. Celostátní průměr počtu žáků na třídu byl 21,7, na školu 219,4 (2007/08).

Třídy jsou koedukované. Žáci jsou zařazováni do tříd podle věkového hlediska. Na prvním stupni mohou být třídy věkově smíšené.

3.2 Obsah vzdělávání

Nový školský zákon (2005) stanovil dvoustupňovou strukturu vzdělávacích programů. Rámcové vzdělávací programy vymezují cíle, formu, délku a povinný obsah vzdělávání a některé obecnější podmínky pro jeho realizaci včetně podmínek pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. V souladu s nimi a s podmínkami školy vydává ředitel školy školní vzdělávací program.

Zcela závaznou se výuka podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV, schválený v srpnu 2004) stala od září 2007 v 1. a 6. ročnících základních škol / v 1. ročnících osmiletých gymnázií. Neméně významným dokumentem je ovšem stále ještě i Standard základního vzdělávání, jenž byl závazným dokumentem pro tvorbu v současnosti dobíhajících vzdělávacích programů Základní škola,

Národní škola a Občanská škola, podle nichž školy mohou vyučovat nejpozději do konce školního roku 2011 (v 5. ročníku), popř. 2010 (v 9. ročníku).

RVP ZV stanovuje cíle vzdělávání následujícím způsobem: Žáci si mají osvojit potřebné strategie učení a na jejich základě motivaci k celoživotnímu učení. Mají se učit tvořivě myslet, řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí. Mají být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, mají poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění.

Základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání.

V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní.

RVP ZV vymezuje devět základních vzdělávacích oblastí (tvořených jedním nebo více vzdělávacími obory), průřezová témata a doplňující vzdělávací obory. Stanovuje povinný vzdělávací obsah oborů, tj. učivo a očekávané výstupy na konci jednotlivých období (1. stupeň se zde člení na 1. a 2. období: 1.–3. a 4.–5. ročník). Z jednoho vzdělávacího oboru lze vytvořit jeden nebo více vyučovacích předmětů nebo lze integrovat vzdělávací obsahy více oborů do tzv. integrovaného vyučovacího předmětu. Součástí RVP ZV je i rámcový učební plán.

Rámcový učební plán

vzdělávací oblasti	vzdělávací obory	minimální časová dotace		Poznámky:
		1. stupeň	2. stupeň	
		1.–5. ročník	6.–9. ročník*	
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	35	15	ve všech ročnících
	Cizí jazyk	9	12	povinně od 3. ročníku (min. 3 hodiny týdně v každém ročníku); možno zařadit již od 1. ročníku
Matematika a její aplikace		20	15	ve všech ročnících
Informační a komunikační technologie		1	1	alespoň jednou na 1. a alespoň jednou na 2. stupni
Člověk a jeho svět		12		pouze na 1. stupni, a to ve všech ročnících
Člověk a společnost	Dějepis	-	11	
	Výchova k občanství			
Člověk a příroda	Fyzika	-	21	
	Chemie			
	Přírodopis			
	Zeměpis			
Umění a kultura	Hudební výchova	12	10	ve všech ročnících
	Výtvarná výchova			
Člověk a zdraví	Výchova ke zdraví	-	10	na 1. stupni součástí vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět
	Tělesná výchova	10		v každém ročníku min. 2 hodiny
Člověk a svět práce		5	3	v každém ročníku
Průřezová témata (Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova, Mediální výchova)		P	P	nemusí být obsažena v každém ročníku
Disponibilní časová dotace		14	24	
Celková povinná časová dotace		118	122	

P = Povinnost realizovat na daném stupni, časovou dotaci lze čerpat z disponibilní časové dotace

* nebo nižší ročníky víceletých gymnázií

V souladu se zásadami a cíli vzdělávání lze ve školách vyučovat náboženství. Školy zřizované obcí nebo svazkem obcí je vyučují jako nepovinný předmět, pokud se k němu přihlásí alespoň 7 žáků. K vyučování náboženství lze spojovat žáky z několika ročníků jedné školy či z více škol, a to do počtu 30.

Jak na 1., tak na 2. stupni jsou k dispozici disponibilní hodiny (na 1. stupni 14, na 2. stupni 24 hodin); využití těchto hodin je plně v kompetenci ředitele školy, využití celé disponibilní časové dotace v učebním plánu ŠVP je však závazné. Disponibilní časová dotace je určena:

- k realizaci průřezových témat;
- k posílení dotace jednotlivých vzdělávacích oblastí a oborů;
- k realizaci dalších povinných vzdělávacích obsahů dotvářejících zaměření školy;

- k realizaci doplňujících vzdělávacích oborů (např. oboru Dramatická výchova);
- k realizaci vzdělávacího obsahu oboru Další cizí jazyk v rozsahu minimálně 6 hodin, který musí být žákům nabídnut nejpozději od 8. ročníku (anglický jazyk musí škola povinně nabídnout žákům, kteří jej nezvolili jako Cizí jazyk), nebo k realizaci jiných volitelných obsahů ve stejné časové dotaci, z jejichž nabídky musí žák povinně zvolit, pokud si nevybral Další cizí jazyk;
- k posílení časové dotace tělesné výchovy ve dvou po sobě následujících ročnících 1. stupně, kde probíhá povinná výuka plavání;
- k realizaci vzdělávacích obsahů podporujících vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Standard základního vzdělávání rozčleňoval cíle vzdělávání do následujících sedmi oblastí: oblast jazyková, oblast matematiky, oblast přírodovědní, společenskovední, estetickovýchovná, oblast zdravého životního stylu a oblast pracovních činností a technologií. Vzdělávací cíle pak formuloval takto:

- v rovině poznávací – žáci si mají osvojit poznatky, které jsou základem všeobecné kulturnosti, předpokladem komunikace a orientace v podnětech ze života mimo školu;
- v rovině dovedností a kompetencí – tj. co do schopnosti nabyté poznatky používat v praktických situacích;
- v rovině hodnotové a postojevé – základem jsou všelidské mravní hodnoty, které jsou součástí evropské tradice, hodnoty, na nichž spočívá demokratická společnost a právní řád, a hodnoty, jež umožňují utvářet odpovědný vztah žáka k sobě samému.

Učební plány vzdělávacích programů Základní škola, Národní škola a Obecná škola byly postupně upravovány tak, aby byl umožněn plynulý přechod na vzdělávání podle RVP ZV.

Vyučovací metody a postupy si volí učitel samostatně. Učebnice posuzuje MŠMT, a pokud jsou v souladu s cíli vzdělávání, uděluje jim schvalovací doložku. Lze však používat též jiné učebnice a učební texty z nabídky trhu, pokud nejsou v rozporu s cíli vzdělávání. Za volbu učebnic je odpovědný ředitel školy.

3.3 Hodnocení/certifikace

Všichni žáci jsou hodnoceni průběžně v jednotlivých předmětech a v závěru každého pololetí, kdy se vedle výsledků vzdělávání z jednotlivých předmětů hodnotí i chování a celkový prospěch žáka.

Pravidla hodnocení žáků stanovuje v souladu s vyhláškou školní vzdělávací program a jsou uvedena také ve školním řádu. Hodnocení musí být jednoznačné, srozumitelné, srovnatelné s předem stanovenými pravidly, věcné a všestranné. Uplatňuje se princip individuálního přístupu k žákovi. Používají se klasifikační stupně 1– 5, slovní hodnocení, bodové (procentní) hodnocení, pořadí žáka v rámci třídy aj. Klasifikační stupně používají prakticky všechny školy, pouze na ně se omezuje méně než čtvrtina; nejčastěji se uvedené možnosti kombinují.

Průběžné hodnocení během roku se promítne do vysvědčení, které žáci dostávají na závěr prvního a druhého pololetí. Po roce 1990 se na mnoha školách po dohodě s rodiči rozšířilo slovní hodnocení, zvláště v nižších ročnících, a jeho užívání bylo později (září 1993) oficiálně potvrzeno ministerskou vyhláškou. Nový školský zákon umožňuje užívat na vysvědčení hodnocení jak klasifikačním stupněm, tak slovně, popř. kombinací obou způsobů, a to na základní i střední škole. V případě použití klasifikace je žák klasifikován stupni: 1 (výborný), 2 (chvalitebný), 3 (dobrý), 4 (dostatečný), 5 (nedostatečný). Na závěr základní školy se neskládá žádná zkouška, škola však žákovi vydá výstupní hodnocení o tom, jak žák dosáhl cílů vzdělávání stanovených zákonem. To vydává i v 5., resp. 7. ročníku v případě, že žák přechází na víceleté gymnázium nebo na konzervatoř a pokračuje zde v plnění povinné školní docházky.

3.4 Postup, poradenství a podmínky přestupu

Žáci na základní škole přecházejí do vyšších ročníků pouze na základě svých výsledků. Pokud žák v celkovém hodnocení na vysvědčení na konci školního roku neprospěl, nepostupuje do dalšího ročníku. Do dalšího ročníku však postoupí i žák, který již v rámci jednoho stupně ročník opakoval. Naopak mimořádně nadaného žáka lze na žádost rodičů a po doporučení školského poradenského zařízení přearadit do vyššího ročníku bez absolvování ročníku předchozího poté, co vykoná z příslušného učiva zkoušky.

Charakteristickým rysem povinné školní docházky v ČR je nízká míra školní neúspěšnosti. Ročník opakuje po řadu let v průměru méně než 1 % žáků (na prvním stupni méně než na druhém). Rostoucí počet žáků (v posledních čtyřech letech 3–5 %) ukončuje povinnou školní docházku v nižším než posledním ročníku základní školy, řada z nich však ve vzdělávání pokračuje na učilištích, kde získají profesní kvalifikaci. Alespoň vyšší sekundární vzdělání (ISCED 3) získá 94 % populace ve věku 25 až 34 let (2005).

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mohou být integrováni v běžných třídách. Vyžaduje-li to povaha zdravotního postižení, zřizují se (se souhlasem krajského úřadu) pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením školy, popřípadě v rámci školy jednotlivé třídy, oddělení nebo studijní skupiny s upravenými vzdělávacími programy. Žáci s těžkým mentálním postižením, žáci s více vadami a žáci s autismem mají právo se vzdělávat v základní škole speciální, nejsou-li vzdělávání jinak. Ukončením vzdělávacího programu této školy získávají základy vzdělání.

Poradenské služby na školách poskytují výchovní poradci a školní metodici prevence z řad učitelů, popř. školní psychologové nebo speciální pedagogové, které mohou školy zaměstnávat. Zajišťují především prevenci školní neúspěšnosti, prevenci sociálně patologických jevů, podporu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a mimořádným nadáním a kariérové poradenství. Škola může spolupracovat s pedagogicko-psychologickou poradnou nebo (v případě zdravotně postižených dětí) se speciálně pedagogickým centrem.

3.5 Učitelé

Příprava učitelů je svěřena vysokým školám. Součástí vysokoškolského vzdělávání je vždy praxe různé délky na školách; vzdělávání je ukončeno obhajobou diplomové práce a závěrečnými státními zkouškami, na jejichž základě učitelé získají diplom a akademický titul. V akademickém roce 2007/08 se studium ve většině oborů již realizovalo jako strukturované, tj. jako bakalářské a navazující magisterské (výjimkou je učitelství pro 1. stupeň základní školy – primární úroveň, kde zůstává zpravidla pětileté magisterské studium).

Učitelé pro první stupeň základní školy získávají magisterskou kvalifikaci po ukončení čtyř- až pětiletého studia na pedagogických fakultách. Obsah tohoto studia se skládá ze všeobecně vzdělávacích předmětů, z českého jazyka, z matematiky a z pedagogických a psychologických předmětů. Některé fakulty umožňují specializaci např. na hudbu, výtvarné umění, tělesnou výchovu nebo cizí jazyk.

Příprava učitelů pro druhý stupeň základní školy je obdobná jako příprava učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů na středních školách – viz kap. 4A.5.

Na prvním stupni základní školy vyučuje třídu zpravidla jeden učitel s aprobací pro výuku všech předmětů. Na druhém stupni základní školy jsou učitelé předmětově specializováni, zpravidla mají aprobací pro dva předměty.

Pracovní podmínky učitelů se řídí zákoníkem práce. Učitelé jsou přijímáni na základě otevřeného náboru. Pokud splňují požadavky odborné a pedagogické způsobilosti, uzavírá s nimi ředitel školy pracovní poměr na dobu neurčitou.

Týdenní pracovní doba zaměstnanců ve školství je stejná jako u ostatních zaměstnanců v České republice, tj. 40 hodin. Člení se na přímou vyučovací činnost a na hodiny nutné pro činnosti spojené se vzdělávacím procesem, tj. přípravy na hodinu, hodnocení žáků, konzultace a poradenství, dohled, informování rodičů o pokroku jejich dětí, účast na schůzích, řízení knihoven, sbírek atd. O rozdělení pracovních hodin rozhoduje ředitel školy.

Rozsah vyučovací činnosti učitelů prvního i druhého stupně základních škol činí 22 vyučovacích hodin za týden.

Vyučovací povinnost se snižuje o jednu až pět hodin, pokud učitel vykonává funkci výchovného poradce. Rozsah vyučovací povinnosti ředitele školy nebo jeho zástupce se snižuje v závislosti na velikosti školy.

Další vzdělávání učitelů viz kap. 4A.5.

3.6 Statistické údaje 2007/08

Povinné vzdělávání: žáci

Celkem žáků plnících povinnou školní docházku	888 000
Základní škola	844 863
- první stupeň (ISCED 1)	458 046
- druhý stupeň (ISCED 2)	386 817
Úroveň ISCED 2 celkem (základní školy, gymnázia a konzervatoře)	429 954
Gymnázia – úroveň ISCED 2	42 829
Konzervatoře – úroveň ISCED 2	308

Základní škola: žáci, školy, třídy, učitelé

	Oba stupně (ISCED 1+2)	První stupeň (ISCED 1)	Druhý stupeň (ISCED 2)
Žáci	844 863	458 046	386 817
Školy	4 155	-	-
Počet žáků na školu	203,3	-	-
Třídy	43 433	24 324	19 109
Počet žáků na třídu	19,5	18,8	20,2
Učitelé*	60 973,2	27 520,0	33 453,2
Počet žáků na učitele*	13,9	16,8	11,6

* V přepočtu na plný úvazek, včetně ředitelů a výchovných poradců.

Pramen: ÚIV.

4. VŠEOBECNÉ A ODBORNÉ POSTOBLIGATORNÍ SEKUNDÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Střední školství je bohatě diferencovaný systém, který zajišťuje vzdělávání a praktickou odbornou přípravu pro téměř celou populaci mladých lidí po ukončení jejich povinné školní docházky a před nástupem do zaměstnání nebo před vstupem na vysokou školu.

Střední školy navštěvují žáci ve věkovém rozmezí většinou od 15 do 19 let. Počáteční věková hranice je dána ukončením povinné školní docházky. Část středních škol (víceletá gymnázia) však zasahuje svými vzdělávacími programy do povinného vzdělávání a navštěvují je i žáci mladší. Účast věkové skupiny 15–18 let na vzdělávání není povinná; přesto činila ve školním roce 2007/08 96,5 % (blíže viz 4.6).

Probíhající vývoj v oblasti středního vzdělávání se odrazil ve školském zákoně z roku 2004. Nově byl definován jeho cíl a stanoveny stupně vzdělávání, které jsou odvozovány od délky a charakteru vzdělávacích programů, nikoli od typů škol.

Cílem středního vzdělávání je rozvíjet vědomosti, dovednosti a hodnoty získané ve vzdělávání základním, a to buď širším všeobecným vzděláváním, nebo odborným vzděláváním spojeným se všeobecným. Střední vzdělávání vytváří předpoklady pro plnohodnotný život osobní, občanský i profesní, pro navazující vzdělávání, samostatné získávání informací a pro celoživotní učení.

Vzhledem k tomu, že všeobecný a obecně odborný základ je v odborném čtyřletém vzdělávání posilován, nerozlišuje se nadále všeobecné (tzv. úplné střední) a úplné střední odborné vzdělání, ale oba typy jsou označovány shodně jako střední vzdělání s maturitní zkouškou. Označování středních škol jako gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště zůstalo zachováno, aniž by tyto typy byly zákonem definovány. Řada škol realizuje více oborů s různým dosahovaným stupněm vzdělání a s různým zaměřením.

V závislosti na druhu a délce absolvovaného vzdělávacího programu lze ve střední škole získat:

- a) střední vzdělání (1–2 roky) (ISCED 2C/3C),
- b) střední vzdělání s výučním listem (2–3 roky) (ISCED 3C), ti, kdo mají střední vzdělání s maturitní zkouškou, ho mohou získat zkráceným studiem (1–1,5 roku) (ISCED 4C),
- c) střední vzdělání s maturitní zkouškou. Programy jsou různé délky: čtyři roky studia po ukončení základního vzdělání (ISCED 3A), šest nebo osm let studia na víceletém gymnáziu (ISCED 2A+3A), dva roky nástavbového studia pro ty, kdo získali střední vzdělání s výučním listem, (ISCED 4A), popř. 1–2 roky zkráceného studia pro ty, kteří získali střední vzdělání s maturitní zkouškou v jiném oboru vzdělání, (ISCED 4A).

Uváděná délka vzdělávání odpovídá denní formě vzdělávání. Stejného vzdělání lze však dosáhnout i jinou formou vzdělávání (viz 4A.1); doba studia může být o rok delší. Získané vzdělání je rovnocenné.

Obory vzdělání, v nichž lze uvedených stupňů vzdělání dosáhnout, stanoví vláda nařízením.

Jedno- až dvouleté obory poskytující střední vzdělání spadají zčásti do oblasti speciálního vzdělávání, popř. jsou určeny žákům, kteří nedokončili úspěšně základní školu. Připravují na méně náročná povolání.

Obory poskytující střední vzdělání s výučním listem jsou výrazně prakticky zaměřeny a tradičně je organizují střední odborná učiliště.

Odborné obory poskytující střední vzdělání s maturitní zkouškou organizují převážně střední odborné školy, v případě některých praktičtější zaměřených oborů spíše střední odborná učiliště. Všeobecné obory

se realizují obvykle na gymnáziích. Novějším typem studia jsou obory lyceí (technická, ekonomická, pedagogická aj.), která poskytují odborné vzdělání na širším všeobecném základě.

Nástavbové studium organizují obvykle střední odborná učiliště, pokud vyučují příslušný obor vzdělání na úrovni středního vzdělání s maturitní zkouškou. Nově bylo školským zákonem zavedeno zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem (pro ty, kteří mají maturitu) a zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou (pro absolventy jiného oboru vzdělání s maturitní zkouškou).

Vývoj struktury středního vzdělávání představuje jednu z nejvýznamnějších změn, k níž v české školské soustavě po roce 1989 došlo. Poměr absolventů oborů maturitních (otvírajících cestu k vysokoškolskému vzdělávání) a nematuritních, který činil před rokem 1989 zhruba 40:60, se již v roce 1997 obrátil; za rok 2006/07 činil asi 70:30 ve prospěch maturitních oborů. Zastoupení odborného vzdělání zůstává na středoškolské úrovni i nadále mimořádně vysoké: získává ho asi 80 % středoškolské populace. Velká část absolventů odborných oborů s maturitní zkouškou je přijata na vysokou školu.

Zájem o jiné než denní formy studia (dříve nazývané studium při zaměstnání) po roce 1989 velmi poklesl, protože se zvýšila dostupnost denního studia. V r. 2007/08 studovalo v jiných formách studia 6,2 % všech žáků. Výjimku představuje nástavbové studium, kde zájem naopak stoupl, a v jiné než denní formě zde studuje více než polovina studentů.

Střední školy jsou obvykle veřejné (zpravidla zřizované krajem), mohou ale být i soukromé, příp. církevní (viz též 1.7.).

Výuka na středních školách je bezplatná. Školné se platí pouze v soukromých, příp. církevních školách. Rodiče přispívají na kurzy, které jsou součástí výuky, ale konají se mimo školu (plavání, lyžování) a na mimoškolní výchovu, pokud je organizována. Dále přispívají na stravování, které je však subvencované. Odpovědnost za tvorbu základních pedagogických dokumentů nese ministerstvo školství. To pověřuje touto činností příslušné orgány, koordinuje jejich práci a schvaluje závěrečné dokumenty. Většinu z nich připravují výzkumné pedagogické instituce, projednávají je se zástupci komisí tvořených odborníky z vysokých škol, vědeckých ústavů a škol, popřípadě z praxe. K modernizaci existujícího kurikula a ke vzniku nového přispívají neformální skupiny učitelů, učitelské organizace a nezávislá odborná sdružení. Postupně se přechází na dvouúrovňový systém dokumentů, založený na rámcových vzdělávacích programech pro jednotlivé obory, schvalovaných ministerstvem školství, a školních vzdělávacích programech. Autonomie, kterou tak školy získaly, umožňuje značnou variabilitu v obsahu vzdělávání a budování individuálního profilu škol, který bere na zřetel regionální potřeby a zájmy žáků. Rámcové vzdělávací programy pro první část oborů byly schváleny v roce 2007, školy zahájí výuku podle svých školních vzdělávacích programů nejpozději ve školním roce 2009/10.

Výuka ve všech středních školách probíhá v koedukovaných třídách s výjimkou tělesné výchovy. Některé obory však absolvují téměř výhradně dívky (např. obory pro učitele mateřské školy), jiné výhradně chlapci (např. hutník), a to přesto, že přijetí ke studiu je umožněno jak chlapcům, tak dívkám. Žáci nejsou děleni do skupin podle studijních výsledků.

Učebnice ve všech středních školách si hradí žáci (jejich rodiny). Pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí je však k dispozici jistý počet učebnic k zapůjčení. Učebnice se zdarma zapůjčují i žákům plnicím povinnou školní docházkou a žákům se zdravotním postižením.

Volba vyučovacích metod a didaktických pomůcek závisí na učiteli, stále více je ve výuce používána výpočetní technika a elektronické výukové programy.

O přístupu do školní budovy rozhoduje ředitel školy.

Předpokladem pro přijetí na střední školu je absolvování povinné školní docházky (popř. ukončení základního vzdělávání před splněním povinné školní docházky) a splnění podmínek přijímacího řízení, jehož obsahem může být přijímací/talentová zkouška.

Pro přijímání do prvního ročníku střední školy ředitel školy vyhláší nejméně jedno kolo přijímacího řízení, počet dalších kol není omezen. V prvním kole přijímacího řízení mohou žáci žádat o přijetí do tří škol podle svého výběru. Žáci a rodiče se mohou před svým rozhodnutím radit s učiteli, pedagogickými poradci na školách nebo v pedagogicko-psychologických poradnách. Kritérii, na jejichž základě je žák ředitelem střední školy přijat nebo zamítnut, mohou být výsledky předchozího vzdělávání vyjádřené hodnocením na vysvědčeních, výsledky přijímací nebo talentové zkoušky, pokud je stanovena (např. z českého jazyka a matematiky, z cizího jazyka nebo – na uměleckých nebo sportovních školách – z předmětu, který má vztah k uvedenému nadání), a další skutečnosti osvědčující schopnosti, vědomosti a zájmy uchazeče (někdy také výsledky psychologických testů), podmínkou může být i zdravotní způsobilost uchazeče pro daný obor. Pokud ředitel střední školy rozhodne o konání přijímací zkoušky, určí její obsah a formu na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. V prvním kole přijímacího řízení vyhláší pro konání přijímací zkoušky dva termíny. Pro některé obory vzdělání je rámcovým vzdělávacím programem stanovena talentová zkouška, která se koná v dřívějším termínu, než případné přijímací zkoušky v ostatních oborech. Uchazeč, kterému bylo doručeno rozhodnutí o přijetí, musí svůj úmysl vzdělávat se v dané střední škole potvrdit zápisovým lístkem, který zašle řediteli školy nejpozději 5 pracovních dní ode dne doručení rozhodnutí o přijetí.

Zákon umožňuje žákovi změnit obor vzdělání i školu. O přestupu rozhoduje ředitel školy, kam se žák hlásí. V rámci rozhodování o přestupu žáka může stanovit rozdílovou zkoušku.

Menšinovým druhem škol jsou konzervatoře, které poskytují umělecké vzdělávání. Absolventi získávají především vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (ISCED 5B), ale mohou složit i maturitní zkoušku, a dosáhnout tak středního vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A). Podrobněji v kap. 4D.

4A Všeobecné vzdělávání – gymnázia

Obory gymnázií poskytují žákům střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A). Cílem studia je vybavit žáky klíčovými kompetencemi a všeobecným rozhledem, a tím je připravit především pro vysokoškolské vzdělávání a další typy terciárního vzdělávání, pro profesní specializaci i pro občanský život.

Gymnázia organizují (často v rámci jedné školy) studium čtyřleté pro žáky po ukončení povinné devítileté školní docházky (15leté), šestileté pro žáky, kteří ukončili sedmý ročník (13leté), nebo osmileté pro žáky po úspěšném zakončení pátého ročníku (11leté). Šestiletá a osmiletá (víceletá) gymnázia se člení na nižší stupeň (první čtyři ročníky osmiletého nebo první dva roky šestiletého gymnázia), který odpovídá druhému stupni základní školy (ISCED 2), a na vyšší stupeň (ISCED 3A).

V rámci všeobecného vzdělávání existuje 12 gymnaziálních oborů (např. humanitní, přírodovědné, matematické, jazykové, sportovní pro pohybově talentovanou mládež atd.). Tyto obory se realizují prostřednictvím profilujících předmětů v učebním plánu – viz 4A.2. Některá šestiletá gymnázia a jedno gymnázium osmileté nabízejí výuku některých nebo všech předmětů v cizím jazyce (tzv. bilingvní gymnázia). Obor všeobecné gymnázium převažuje. S přechodem na dvouúrovňový systém vzdělávacích dokumentů však budou od školního roku 2009/10 tyto specializované obory nahrazeny oborem jediným, zaměřením si budou vytvářet samy školy. Samostatný obor zůstane zachován jen pro gymnázium se sportovní přípravou a pro šestileté gymnázium s výukou vybraných předmětů v cizím jazyce.

Počet absolventů gymnázií se v letech 1996 až 2007 pohyboval mezi 19 a 25 tisíci, což představuje okolo 20 % všech absolventů denního studia. Absolventi víceletých oborů tvoří přes dvě pětiny absolventů gymnázií. Většina absolventů pokračuje ve studiu na vysoké škole nebo na jiné instituci.

4A.1 Organizace

Žáci navštěvují školu od pondělí do pátku. Kromě dopoledního vyučování mívají také odpolední. Jedna vyučovací hodina trvá 45 minut. V jednom týdnu mohou mít žáci max. 35 vyučovacích hodin (v případě gymnázia se sportovní přípravou nejvýše 46 hodin). Vyhláška ministerstva školství stanoví minimální počet žáků na střední školu 80, maximálně 30 žáků na třídu, minimální průměrný počet 17 žáků na třídu. Třídy jsou organizovány podle ročníků. Při dodržení vyhláškou stanovených podmínek lze na výuku některých předmětů slučovat žáky z více tříd či ročníků. Pro výuku vybraných předmětů, popř. v části jejich hodinové dotace, se třídy mohou dělit na skupiny. Bývá to především v případě, že výuka má činnostní charakter. Při výuce cizích jazyků probíhá výuka vždy ve skupinách o velikosti 9–23 žáků. Školní rok je na gymnáziu rozčleněn podobným způsobem jako na základní škole – viz 3.1.

Vzdělávání se může uskutečňovat denní formou anebo jinými formami vzdělání – večerní, dálkovou, distanční (uskutečňuje se především prostřednictvím informačních technologií) nebo kombinací některých forem.

4A.2 Obsah vzdělávání

Obsah vzdělávání na gymnáziu, konkrétní cíle i učební plán dosud jednotně stanovovalo ministerstvo školství v učebních dokumentech pro čtyřletá a osmiletá (šestiletá) gymnázia, a to včetně variant pro různé obory gymnázií.

V červenci 2007 ministerstvo školství schválilo Rámcový vzdělávací program pro gymnázia a Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou, které stanovují základní požadavky na vzdělávání v gymnaziálních oborech. Povinností škol je podle jednoho z těchto dokumentů připravit vlastní školní vzdělávací program. Podle školního vzdělávacího programu budou školy vyučovat od školního roku 2009/10 počínaje prvním ročníkem čtyřletého, resp. třetím ročníkem šestiletého, resp. pátým ročníkem osmiletého gymnázia. Pro nižší stupeň víceletých gymnázií platí Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (viz 3.3), podle nějž vyučují od školního roku 2007/08 první ročníky osmiletých gymnázií, od roku 2009/10 bude závazný i pro první ročníky šestiletých gymnázií. Pro šestiletá bilingvní gymnázia se připravuje zvláštní rámcový vzdělávací program, který by měl platit od roku 2015.

Dobíhající vzdělávací dokumenty

Základním dokumentem pro vzdělávání na gymnáziu je Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu. Z něj jsou odvozeny učební dokumenty, které stanovují cíle vzdělávání, podrobný učební plán pro čtyřleté a osmileté gymnázium (z nějž vychází i šestileté gymnázium) a učební osnovy (vzdělávací obsah) jednotlivých předmětů. Učební plán poskytuje škole jistou míru volnosti, učivo je stanoveno závazně, není ale členěno do jednotlivých ročníků; to je v kompetenci školy.

Učební plán čtyřletého gymnázia (2007/08)

Počet hodin ročně	1	2	3	4	Celkem
Český jazyk a literatura	3	3	3	3	12
Cizí jazyk 1	3	3	3	3	12
Cizí jazyk 2	3	3	3	3	12
Latina	R	R	R	R	R
Základy společenských věd	1	1	2	2	6
Dějepis	2	2	2	R	6
Zeměpis	2	2	R	R	4
Matematika	3	3	2	2	10
Deskriptivní geometrie	R	R	R	R	R
Fyzika	2	2	2	R	6
Chemie	2	2	2	R	6
Biologie/geologie	2	2	2	R	6
Informatika a výpočetní technika	2	R	R	R	2
Estetická výchova	2	2	R	R	4
Tělesná výchova	2	2	2	2	8
Volitelný předmět 1	R	R	2	2	4
Volitelný předmět 2		R	2	2	4
Volitelný předmět 3			R	2	2
Volitelný předmět 4				R	R
Celkem předepsaných hodin	29	27	27	21	104
Disponibilní hodiny (R)	4	6	6	12	28
Celkem	33	33	33	33	132
Nepovinné předměty					

Počty hodin uvedené v učebním plánu znamenají minimální časovou dotaci, kterou není možné snižovat, lze ji však podle rozhodnutí ředitele zvyšovat, a to z počtu hodin, které učební plán dává k dispozici řediteli gymnázia. Označení "R" u předmětu v učebním plánu znamená, že o zařazení tohoto předmětu v daném ročníku a o jeho hodinové dotaci rozhoduje ředitel gymnázia tak, aby neporušil celkový minimální součet hodin v ročníku ani celkový minimální součet hodinových dotací daného předmětu za čtyři roky.

Cizí jazyky (angličtinu, němčinu, francouzštinu, ruštinu, španělštinu a italštinu) lze zavést podle zájmu žáků a možností školy, třída se může dělit na skupiny ve všech hodinách. Součástí výuky tělesné výchovy je týdenní lyžařský kurs v prvním ročníku a týdenní sportovní kurs zpravidla ve třetím ročníku.

Estetická výchova zahrnuje následující předměty: hudební výchovu a výtvarnou výchovu. V 1. a 2. ročníku si žák volí jeden z uvedených předmětů.

Volitelné předměty 1, 2 a 3 obvykle navazují na odpovídající povinné předměty a rozšiřují je (semináře, cvičení, konverzace v cizím jazyce atd.). V tomto smyslu tvoří s povinným předmětem jeden celek, a proto nejsou samostatnými předměty maturitní zkoušky. Volitelný předmět 4 může mít maximální dotaci 3 hodiny.

Prostřednictvím hodin, jejichž náplň je v pravomoci ředitele, se vytváří profil školy nebo některý z 12 oborů vzdělání – všeobecné zaměření, matematika, matematika a fyzika, přírodovědné předměty, programování, estetickovýchovné předměty, živé jazyky, klasické jazyky, vybrané předměty v cizím jazyce, humanitní předměty, tělesná výchova a sportovní příprava. Pro jednotlivé obory jsou stanoveny rámcové podmínky, profilující předměty (z běžného učebního plánu) a doporučené rozšiřující učivo. Na tomto základě si škola

zpracuje vlastní učební plán a předkládá ho ministerstvu školství ke schválení (až do doby zavedení nového rámcového vzdělávacího programu). Zaměření na tělesnou výchovu a na sportovní přípravu podléhají zvláštnímu režimu a jsou přímo řízena ministerstvem.

Rámcový vzdělávací program

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G) vymezuje pojetí a cíle gymnaziálního vzdělávání, klíčové kompetence, jichž by měl žák dosáhnout, vzdělávací oblasti a průřezová témata, rámcový učební plán, zásady pro tvorbu školního vzdělávacího programu (ŠVP), podmínky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (se zdravotním postižením či znevýhodněním, z odlišného kulturního prostředí a sociálně znevýhodňujícího prostředí), podmínky vzdělávání žáků mimořádně nadaných, materiální, personální a pedagogicko-psychologické podmínky, podmínky bezpečnosti a hygieny duševní a fyzické práce, psychosociální podmínky a organizační a řídicí podmínky gymnaziálního vzdělávání.

Pro každou z osmi vzdělávacích oblastí je uvedena její charakteristika, cílové zaměření a vzdělávací obsah (očekávané výstupy a učivo). Jednotlivé oblasti se člení do jednoho či více oborů. Pro průřezová témata je stanovena jejich charakteristika, přínos k rozvoji osobnosti žáka a tematické okruhy. Důraz se klade především na výsledky vzdělávání. Nově jsou vymezeny očekávané klíčové kompetence žáků. Velká pozornost je také věnována hodnotovému systému žáka a jeho osobnostnímu a sociálnímu rozvoji, k čemuž mají přispět především průřezová témata.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP) se od RVP G liší pouze v obsahu a časové dotaci tělesné výchovy a sportu.

ŠVP vytváří škola na základě RVP G (GSP) a platné legislativy. Při přípravě je třeba respektovat potřeby žáků a podmínky školy, v potaz se berou také oprávněné požadavky rodičů, příp. zřizovatele a regionu. Za přípravu ŠVP i za jeho realizaci odpovídá ředitel školy, na přípravě jednotlivých částí se však podílejí i učitelé, kteří mají spolurozhodovací funkci. K návrhu ŠVP a jeho následné realizaci se vyjadřuje školská rada, která schvaluje způsob hodnocení žáků. Naplnění ŠVP a jeho soulad s rámcovým vzdělávacím programem posuzuje Česká školní inspekce. ŠVP musí být veřejně přístupný.

V ŠVP je vzdělávací obsah rozčleněn do jednotlivých vyučovacích předmětů a ročníků (učební osnovy) a je rozpracován podrobný učební plán. Témata jednotlivých vzdělávacích oborů a okruhy průřezových témat lze integrovat, členit do více předmětů či jinak propojovat, realizace vzdělávacího obsahu může mít vedle standardního přístupu např. podobu seminářů, kursů, besed či projektů. Musí být dodržena povinná dotace jednotlivých oborů, zároveň má ředitel k dispozici poměrně velký počet disponibilních hodin (20 % celkového počtu hodin), které umožňují profilaci školy nebo jednotlivých žáků.

Rámcový učební plán

Vzdělávací oblast	Vzdělávací obor	Celkový počet hodin během studia	Poznámka
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	12	povinně v každém ročníku
	Cizí jazyk 1 ²	12	povinně v každém ročníku
	Cizí jazyk 2 ²	12	povinně v každém ročníku
Matematika a její aplikace		10	povinně v 1.–3. ročníku
Člověk a příroda	Fyzika	36	povinně v 1.–2. ročníku
	Chemie		
	Biologie		
	Geografie ⁵		
	Geologie		
Člověk a společnost	Občanský a společenskovední základ	36	povinně v 1.–2. ročníku
	Dějepis		
	Geografie ⁵		
Člověk a svět práce		X	v průběhu 1.–4. ročníku ¹
Umění a kultura ³	Hudební obor	4	povinně v 1.–2. ročníku
	Výtvarný obor		
Člověk a zdraví	Tělesná výchova	8	povinně v každém ročníku
	Výchova ke zdraví	X	v průběhu 1.–4. ročníku ¹
Informatika a informační a komunikační technologie		4	v průběhu 1.–4. ročníku
Volitelné vzdělávací aktivity ⁴		8	povinně v 3.–4. ročníku
Průřezová témata		X	v průběhu 1.–4. ročníku ¹
Disponibilní hodiny		26	plně v kompetenci ředitele ⁶
Celková povinná časová dotace		132	

X – časovou dotaci stanovuje ŠVP

¹ Obsah vzdělávací oblasti (oboru) musí být zařazen v průběhu tohoto období, konkrétní zařazení je stanoveno ve ŠVP.

² Jedním z cizích jazyků musí být jazyk anglický.

³ Nabídka musí být taková, aby si žáci na základě vlastní volby mohli osvojit obsah alespoň jednoho z oborů v plném rozsahu, včetně obsahu integrujícího tématu Umělecká tvorba a komunikace.

⁴ Dotace je určena k realizaci volitelných předmětů.

⁵ Název tohoto vzdělávacího oboru je vzhledem k přírodovědně-sociální povaze geografie uveden ve výčtu oborů u obou vzdělávacích oblastí Člověk a příroda a Člověk a společnost.

⁶ Využita musí být celá dotace. Určena je pro realizaci průřezových témat, pro zavedení dalších vyučovacích předmětů, pro vytváření profilace školy a pro posílení časové dotace jednotlivých vzdělávacích oblastí (oborů).

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova.

Časová dotace v jednotlivých ročnících musí být minimálně 27 a maximálně 35 hodin týdně. Minimální povinná časová dotace za studium je 132 hodin, škola ji může zvýšit až na 140 hodin. Hodinová dotace nad 132 není hrazena ze státního rozpočtu.

Učební plán RVP GSP je obdobný jako v RVP G, avšak tělesné výchově a sportovní přípravě je věnováno 64 hodin. Celková časová dotace tedy činí celkem 184 hodin, přitom týdenní dotace v ročníku je 46 hodin.

4A.3 Hodnocení/certifikace

Hodnocení žáků je jak průběžné, tak i závěrečné, a to z jednotlivých předmětů, hodnocen je i celkový prospěch. Žáci dostávají vysvědčení v pololetí a na závěr školního roku.

Pravidla hodnocení na dané škole jsou součástí školního řádu. Konkrétní nástroje průběžného hodnocení si obvykle stanovují jednotliví vyučující. Neexistují žádné ročníkové či jiné zkoušky nebo celostátní testování výkonu žáků. Hodnocení žáka na vysvědčení je obdobné jako na základní škole – viz 3.3.

Studium je ukončeno maturitní zkouškou; podmínkou pro její složení je úspěšné ukončení posledního ročníku studia. Maturitní zkouška se skládá ze dvou povinných předmětů (český jazyk a literatura a cizí jazyk) a dvou volitelných předmětů. Zkouška má písemnou (pro český jazyk) a ústní část. Obsah maturitní zkoušky určují školy, požadavky na cíle nejsou stanoveny externě.

Dokladem o složené maturitní zkoušce je vysvědčení o maturitní zkoušce vydávané školou na předepsaném tiskopise. Je opatřeno doložkou o získání příslušného stupně vzdělání.

Maturitní zkouška je předpokladem pro vstup na vysokou školu nebo vyšší odbornou školu.

Nový školský zákon významně mění způsob organizace maturitní zkoušky, která bude mít dvě části – společnou a profilovou. Za část centrálně připravovanou a společnou pro všechny maturanty odpovídá ministerstvo školství. Bude se skládat ze tří zkoušek, a to z českého jazyka, z cizího jazyka a z volitelné zkoušky. Za profilovou část odpovídá škola. Maturitní zkoušku v nové podobě budou žáci poprvé skládat ve školním roce 2009/10, v tomto a následujícím roce se společná část bude skládat z českého jazyka a volitelné zkoušky, při níž si žák bude vybírat z pěti cizích jazyků a matematiky, ve školním roce 2011/12 by již společná část měla zahrnovat všechny tři zkoušky.

4A.4 Postup, poradenství a podmínky přestupu

Žáci na gymnáziu přecházejí do vyšších ročníků na základě svých výsledků. Ředitel školy rozhodne, zda žák, který neprospěl, může opakovat ročník.

Víceletá gymnázia na svém nižším stupni zajišťují povinnou školní docházku, po jejím úspěšném dokončení není studium povinné. Na vyšší stupeň gymnázia jeho žáci neskládají přijímací zkoušku, ale mohou si podat přihlášku na jinou střední školu.

Absolventi studia většinou pokračují v dalším studiu, ale mají i relativně dobré uplatnění na trhu práce. Ve studiu mohou pokračovat na vyšších odborných školách (viz kapitola 6A) a na školách vysokých (viz 6B). Ve výběru dalšího studia pomáhá středoškolákům včasná studijní orientace poskytovaná školou nebo sítí pedagogicko-psychologických poraden. Informace o dalším studiu dále poskytují samotné vyšší odborné a vysoké školy a Centrum pro studium vysokého školství v Praze.

4A.5 Učitelé

Počáteční příprava učitelů

Učitelé všeobecně vzdělávacích předmětů na druhém stupni základních škol a na středních školách musí mít magisterské vzdělání. Kvalifikaci získávají většinou ve tříletém bakalářském studiu a navazujícím dvouletém magisterském studiu; obvyklá je dvouoborová aprobace. Přípravu poskytují pedagogické fakulty, zpravidla formou souběžné přípravy oborové a pedagogické. Další fakulty (filozofické, přírodovědné, matematicko-fyzikální fakulty a fakulty tělesné výchovy a sportu) organizují vzdělávání

učitelů buď jako souběžné, nebo jako následné. Bakalářské studium je spíše odborně (oborově) zaměřeno, teprve navazující magisterské studium se více soustředí na profesní složku přípravy.

Absolventi akademických magisterských oborů mohou získat pedagogickou kvalifikaci v následném vysokoškolském studiu, které trvá tři roky v případě bakalářského studia nebo dva roky v celoživotním vzdělávání na vysoké škole.

Učitelé teoretických odborných předmětů se připravují v bakalářském a navazujícím magisterském studiu na specializovaných vysokých školách (technické a zemědělské univerzity, fakulty ekonomické, lékařské, teologické, umělecké vysoké školy atd.) a učitelskou kvalifikaci získávají nejčastěji následným pedagogickým studiem.

Učitelé praktického vyučování a učitelé odborného výcviku se mohou připravovat stejně jako učitelé teoretických odborných předmětů nebo mohou být pouze absolventy vyšších odborných škol, resp. středních škol ukončených maturitní zkouškou. Pedagogickou kvalifikaci si doplňují následným pedagogickým studiem (v bakalářském programu nebo v celoživotním vzdělávání na vysoké škole anebo studiem pedagogiky v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků v rozsahu 120 hodin). Učitelé odborného výcviku musí mít i výuční list v příslušném oboru. Přijímání učitelů – viz 3.5.

Na středních školách provádí výuku i řada externích pracovníků, se kterými se většinou uzavírají smlouvy na dobu určitou.

Další vzdělávání učitelů

Zákon o pedagogických pracovnících stanoví povinnost dalšího vzdělávání učitelů veřejných a státních škol, nikoli jeho povinnou formu. Další vzdělávání slouží k obnově, doplnění či upevnění kvalifikace, k jejímu rozšíření, popř. získání. Ředitel školy ho organizuje podle plánu dalšího vzdělávání, který stanoví po předchozím projednání s příslušným odborovým orgánem a s přihlédnutím k zájmům pracovníka a k potřebám a rozpočtu školy. Další vzdělávání se uskutečňuje na vysokých školách, v zařízeních dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a v jiných vzdělávacích institucích na základě akreditace udělené ministerstvem školství (v tom případě absolvent obdrží osvědčení). Může mít i formu samostudia, na které se učitelé poskytují studijní volno v rozsahu 12 pracovních dnů ve školním roce (nebrání-li tomu provozní důvody). Druhy dalšího vzdělávání a kariérní systém stanoví ministerstvo školství vyhláškou.

Programy dalšího vzdělávání učitelů organizuje především příspěvková organizace ministerstva školství Národní institut pro další vzdělávání s centrem a krajskými pracovišti. Je realizátorem vládních priorit v dalším vzdělávání a připravuje národní projekty, na něž čerpá prostředky z Evropského sociálního fondu. Na dalším vzdělávání se rovněž podílejí vědecké společnosti, poradenská zařízení, profesní sdružení a různé soukromé komerční i neziskové organizace. Vysoké školy zajišťují rekvalifikační vzdělávání, rozšiřování kvalifikace, specializační studium a doplňující studium.

Pracovní doba učitelů

Celková pracovní doba všech učitelů je 40 hodin týdně. Rozsah přímé vyučovací povinnosti ve středních školách činí 21 vyučovacích hodin za týden pro učitele všeobecně vzdělávacích a odborných předmětů, 21–25 hodin pro učitele praktického vyučování a 25–35 hodin pro učitele odborného výcviku.

Pracovní podmínky učitelů – viz 3.5.

4B Odborné obory středního vzdělání s maturitní zkouškou

Školy uskutečňující obory tohoto typu byly založeny na českém území již v 19. století, stejně jako tomu bylo v Rakousku a v Maďarsku. Mnoho z nich má velmi dlouhou tradici, někdy i velmi úzkou specializaci, která pramenila z jejich historického vývoje. Některé si ji uchovaly a slouží rozsáhlým regionům nebo přijímají dokonce žáky z celé republiky. Převážná část škol však poskytuje vzdělávání ve více oborech vzdělání i v rozdílných stupních vzdělání.

Dřívější střední odborné vzdělávání bylo v zásadě pojímáno jako konečné, neboť předpokládalo přímý vstup do zaměstnání na střední kvalifikační úrovni. Bylo orientováno na rozvíjení schopnosti používat získané technické znalosti a dovednosti v praxi.

V současnosti střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A) poskytuje nadále kvalifikaci k přímému výkonu povolání, ale umožňuje i vstup na terciární úroveň vzdělávání (na vysoké a vyšší odborné školy). Kromě odborné (profesní) složky zahrnuje vzdělávání i část všeobecnou, která tvoří asi polovinu vzdělávacího obsahu. Vzdělávání se uskutečňuje zejména ve čtyřletých oborech. Kromě toho některé školy organizují dvouleté nástavbové studium pro absolventy, kteří získali výuční list v příslušném oboru. Řada žáků volí de facto pětileté odborné vzdělávání, sestávající z tříleté přípravy, v níž získají výuční list, a dvouletého studia ukončeného maturitní zkouškou. Školský zákon zavedl zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou pro absolventy oborů ukončených maturitní zkouškou v jiném oboru vzdělání. Toto studium může trvat jeden až dva roky v denní formě.

Podmínky pro přijímání žáků viz v úvodu ke kapitole 4, informace o poplatcích za učebnice a dalších příspěvcích rodičů viz v kapitole 4A.

4B.1 Organizace

V jednom týdnu mohou mít žáci nejvýše 35 vyučovacích hodin (v některých uměleckých oborech až 40). Průměrný počet vyučovacích hodin je 33. Vyučovací hodina má 45 minut. Vyučovací hodina při odborné praxi trvá 60 minut. Členění školního roku je shodné jako na ostatních stupních vzdělávání (viz 3.1). Kromě denní formy se vzdělávání může organizovat i v jiných formách – viz 4A.1.

4B.2 Obsah vzdělávání

Podle studie z roku 2005 tvoří všeobecná složka vzdělávání v oborech středního vzdělání s maturitní zkouškou (při započtení IKT – informačně-komunikační technologie a ekonomických předmětů u neekonomických oborů) průměrně 50 % obsahu vzdělávání. U uměleckých oborů jen 34–35 %, tyto obory však mají celkově vyšší počet hodin. Alternativou k výrazně odborně zaměřeným oborům a ke zcela všeobecným gymnaziálním oborům jsou zatím nepatrně zastoupené obory lyceí (technické lyceum, ekonomické lyceum apod.), kde všeobecná složka tvoří asi 71 % vzdělávacího obsahu. Tyto obory připravují především ke studiu vysokoškolských oborů odpovídajícího zaměření.

Základním kurikulárním dokumentem pro střední odborné školství je dosud Standard středoškolského odborného vzdělávání, platný od roku 1998, který stanovuje základní požadavky pro celou tuto oblast. Z tohoto standardu vycházejí centrálně vytvářené, příp. schvalované učební dokumenty jednotlivých oborů vzdělání, které obsahují charakteristiku oboru, profil absolventa, učební plán a osnovy (obsah) jednotlivých předmětů. Učební plán mohou školy změnit podle stanovených pravidel, obvykle v rozsahu do 10 % hodinové dotace, učební osnovy jednotlivých vyučovacích předmětů v rozsahu do 30 % hodinové dotace.

Reforma kurikulárních dokumentů přináší nový, dvoustupňový systém učebních dokumentů. Postupně se pro jednotlivé obory schvalují nové rámcové vzdělávací programy (RVP), na jejichž základě školy vytvoří vlastní školní vzdělávací programy. V červnu 2007 ministerstvo školství schválilo RVP pro prvních 29

oborů s výučním listem a 32 oborů s maturitní zkouškou. Školy, které tyto obory vyučují, musí připravit své školní vzdělávací programy nejpozději do září 2009, kdy podle nich začnou vyučovat od prvního ročníku.

RVP stanovují cíle středního odborného vzdělávání, klíčové kompetence, odborné kompetence a uplatnění absolventa, kurikulární rámec pro jednotlivé oblasti vzdělávání, rámcové rozvržení obsahu vzdělávání, průřezová témata, zásady tvorby školního vzdělávacího programu (ŠVP), základní podmínky uskutečňování vzdělávacího programu (materiální, personální a organizační podmínky a podmínky bezpečnosti práce a ochrany zdraví při vzdělávacích činnostech), podmínky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných a využití RVP ve vzdělávání dospělých.

U jednotlivých vzdělávacích oblastí, které se mohou členit na vzdělávací obory, je uveden závazný obsah (učivo) a požadované výsledky vzdělávání. Přehled vzdělávacích oblastí:

- jazykové vzdělávání a komunikace (v českém a cizím jazyce),
- společenskovední vzdělávání,
- přírodovědné vzdělávání (fyzikální, chemické, biologické a ekologické),
- matematické vzdělávání,
- estetické vzdělávání,
- vzdělávání pro zdraví (součástí je tělesná výchova),
- vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích,
- ekonomické vzdělávání,
- specifické odborné vzdělávání.

Rámcové rozvržení obsahu vzdělávání (rámcový učební plán) stanovuje celkovou časovou dotaci jednotlivých oblastí za studium. Část doby je disponibilní. Uvedena je také doba odborné praxe, příp. učební praxe či odborného výcviku.

Způsob zařazení průřezových témat do výuky stanovuje ŠVP. Zahrnuta musí být všechna témata (občan v demokratické společnosti, člověk a životní prostředí, člověk a svět práce, informační a komunikační technologie).

ŠVP se zpracovává na základě RVP a platné legislativy. Odpovědnost za jeho vytvoření a realizaci nese ředitel školy. ŠVP musí být veřejně přístupný. Škola ho může vytvořit zvlášť pro jednotlivé formy vzdělávání (denní a ostatní) nebo mohou být jednotlivé programy součástí téhož dokumentu. Zvlášť se zpracovává ŠVP pro nástavbové či zkrácené studium. Na základě RVP pro jediný obor také škola může zpracovat více ŠVP pro různá zaměření.

ŠVP kromě identifikačních údajů obsahuje profil absolventa, charakteristiku vzdělávacího programu (celkové pojetí, organizace výuky, realizace praktického vyučování, klíčových kompetencí a průřezových témat, další a mimovyučovací aktivity, podmínky přijímacího řízení, formu závěrečné zkoušky a/nebo profilové části maturitní zkoušky a přístupy ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných), učební plán a přehled rozpracování obsahu vzdělávání a učební osnovy či vzdělávací moduly.

4B.3 Hodnocení/certifikace

Ve středních školách existuje jednak průběžné hodnocení, jednak závěrečné hodnocení žáků – viz 4A.3.

Maturitní zkouška se skládá z českého jazyka a literatury, z volitelného předmětu a z odborných předmětů. Zkouška z českého jazyka má písemnou a ústní část, volitelná zkouška je ústní a zkouška z odborných předmětů má část teoretickou a část praktickou. Po úspěšném složení maturitní zkoušky žáci získávají vysvědčení o maturitní zkoušce. Maturitní zkoušky se skládají před zkušební komisí. Informace o maturitní zkoušce podle nového školského zákona – viz 4A.3.

Zaměstnavatelé bez výhrad uznávají vysvědčení o těchto zkouškách jako doklady o získané odborné kvalifikaci.

4B.4 Postup, poradenství a podmínky přestupu

Absolventi mají možnost pokračovat ve studiu na vysokých školách nebo na vyšších odborných školách.

Podmínky pro postup do vyšších ročníků, pro pokračování ve studiu na vyšším vzdělávacím stupni a poradenství viz v 4A.4.

4B.5 Učitelé

Viz 4A.5.

4C Obory středního vzdělání s výučním listem a středního vzdělání

Vzdělávání, v němž žáci získávají výuční list, navazuje na různé formy výhradně praktické přípravy učňů doprovázené v jisté omezené míře všeobecným vzděláváním. Ta byla později nahrazena učňovskými školami, jejichž status neodpovídal výběrovým školám (tj. gymnáziím a středním odborným školám). Po 2. světové válce status těchto škol vzrostl a rovnoprávně se zařadily mezi ostatní střední školy jako střední odborná učiliště. Jejich zřizovateli byly podniky a jejich nadřízené orgány, po roce 1990 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, od roku 2001 jsou to kraje.

Příprava v oborech středního vzdělání s výučním listem je tříletá nebo dvouletá a je výrazně profesně a prakticky zaměřena, zahrnuje však i všeobecnou vzdělávací složku. Vzdělání neumožňuje vstup na terciární úroveň vzdělávání. Do prvních ročníků se přijímají žáci s ukončenou povinnou školní docházkou (15letí). Žáci získávají kvalifikaci na úrovni ISCED 3C. Střední odborná učiliště nově organizují i zkrácené studium pro uchazeče, kteří získali střední vzdělání s maturitní zkouškou. Toto studium může trvat 1–1,5 roku v denní formě.

Účast podniků v odborné přípravě se rozvíjí především na úrovni škol. Školy v zájmu zlepšování svých vzdělávacích programů spolupracují s úřady práce, s podniky, s profesními svazy a se sdruženími a s obchodními komorami. Zájem podnikatelů se projevuje v tom, že některé podniky založily svá vlastní (soukromá) střední odborná učiliště nebo organizují odbornou přípravu ve svých zařízeních. Účast podnikatelské sféry na financování odborné přípravy je ale velmi slabá. Typickým rysem odborné přípravy je, že žáci se nepřipravují pro konkrétní organizaci. Obecně se zájem o tento typ přípravy snižuje ve prospěch oborů ukončených maturitní zkouškou.

Kromě tradičních oborů středního vzdělání s maturitní zkouškou a středního vzdělání s výučním listem realizují některé střední školy od roku 1990 i méně náročné obory, v nichž se dosahuje středního vzdělání (bez výučního listu i bez maturitní zkoušky) – ISCED 3C. Střední vzdělání získávají i žáci oborů praktické školy (určené žákům s těžším mentálním postižením), dosažené vzdělání se řadí na úroveň ISCED 2C.

4C.1 Organizace

V jednom týdnu mohou mít žáci nejvýše 35 vyučovacích hodin (v některých uměleckých oborech až 40). Průměrný počet vyučovacích hodin je 33. Vyučovací hodina teoretického vyučování má 45 minut, vyučovací hodina odborného výcviku má 60 minut. Školní rok – viz 3.1.

Během školního roku se obvykle střídá týden teoretického vyučování (odborná i všeobecná příprava) s týdnem praktického vyučování. Praktické vyučování se uskutečňuje ve specializovaných učebnách nebo zařízeních školy anebo na pracovištích fyzických či právnických osob.

Kromě denní formy se vzdělávání může organizovat i v jiných formách – viz 4A.1.

4C.2 Obsah vzdělávání

Systém tvorby vzdělávacích dokumentů i jeho současná reforma byly vysvětleny v kapitole 4B.2.

Oproti oborům ukončeným maturitní zkouškou mají obory středního vzdělání s výučním listem menší podíl všeobecné vzdělávací složky a jsou výrazně prakticky zaměřeny. Podle studie z roku 2005 tvoří všeobecná složka vzdělávání (při započtení IKT – informačně-komunikační technologie a ekonomických předmětů u neekonomických oborů) u tříletých oborů průměrně 32 %, u dvouletých oborů 30 %, u dvouletých oborů určených žákům, kteří neukončili základní vzdělávání anebo jsou absolventy základní školy praktické (zvláštní školy), jen 19 %. Důležitou součástí vzdělávání je odborný výcvik.

Obory středního vzdělání připravují k výkonu jednodušších povolání, příprava kromě odborného (profesního) vzdělávání zahrnuje i vzdělávání všeobecné, kterému se věnuje 30 až 40 % času. Specifický charakter má příprava žáků s těžším mentálním postižením v oborech Praktická škola jednoletá a Praktická škola tříletá, při níž si žáci mají doplnit a rozšířit všeobecného vzdělání dosažené v průběhu plnění povinné školní docházky a osvojit si vědomosti a dovednosti potřebné k výkonu konkrétních jednoduchých činností v různých profesních oblastech i v každodenním životě.

Ve vyučování stále převažují klasické vyučovací metody. Teoretické vyučování probíhá ve třídách, v případě vyučování cizím jazykům se žáci jedné třídy dělí na skupiny. V hodinách odborného výcviku jsou žáci rozdělováni do učebních skupin. Jejich velikost určuje nařízení vlády pro každý obor vzdělávání zvlášť v závislosti na charakteru činnosti a s ohledem na požadavky bezpečnosti práce. Odborný výcvik se uskutečňuje převážně na provozních pracovištích, ve cvičných dílnách a v provozovnách. S ohledem na povahu jednotlivých oborů se však může uskutečňovat i v laboratořích a v odborných učebnách.

4C.3 Hodnocení/certifikace

Na školách existuje jednak průběžné hodnocení, jednak hodnocení v pololetí a na závěr školního roku – viz 4A.3.

V oborech středního vzdělání s výučním listem i středního vzdělání skládají žáci závěrečnou zkoušku. Je to odborná zkouška, při které žáci prokazují, jak jsou připraveni k výkonu příslušných pracovních činností a povolání.

V oborech středního vzdělání s výučním listem se skládá z písemné zkoušky, z ústní zkoušky a z praktické zkoušky z odborného výcviku. Po úspěšném složení závěrečné zkoušky žáci získávají vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list.

V oborech středního vzdělání se závěrečná zkouška skládá z praktické zkoušky z odborných předmětů a z teoretické zkoušky z odborných předmětů. Žáci získávají vysvědčení o závěrečné zkoušce.

Realizace a hodnocení závěrečné zkoušky je v kompetenci školy. Pro obory s výučním listem se ale v rámci projektu Kvalita I připravují jednotná centrální zadání závěrečných zkoušek pro jednotlivé obory.

V roce 2007/08 je využívána a ověřována zhruba polovina škol. Jednotná zadání jsou vytvářena ve vazbě na rámcové vzdělávací programy s využitím kvalifikačních a hodnoticích standardů z Národní soustavy kvalifikací (viz 7).

4C.4 Postup, poradenství a podmínky přestupu

Absolventi studia po skončení školy zpravidla odcházejí na pracovní trh. Střední vzdělání s výučním listem ani střední vzdělání neumožňuje vstup do terciární sféry vzdělávání. Absolventi tříletých oborů s výučním listem však mají možnost pokračovat v nástavbovém studiu a dosáhnout tak středního vzdělání s maturitní zkouškou (viz 4B).

Podmínky pro postup do vyšších ročníků a poradenství – viz 4A.4.

4C.5 Učitelé

Viz 4A.5.

4D Konzervatoře

Zvláštním druhem škol jsou konzervatoře. Poskytují všeobecné vzdělávání a připravují žáky pro výkon náročných uměleckých a umělecko-pedagogických činností v oborech hudba, tanec, zpěv a hudebně dramatické umění. Jsou šestileté (přijímají žáky, kteří ukončili povinnou školní docházku) nebo osmileté (v oboru tanec; přijímají žáky, kteří úspěšně ukončili 5. ročník základní školy a ve svých nižších ročnících tedy zajišťují povinnou školní docházku). Konzervatoře jsou menšinovým druhem školy, v roce 2007/08 jich bylo v České republice 19 s 3606 žáky. Příjímací řízení se koná formou talentové zkoušky.

Vyučování v konzervatořích se uskutečňuje individuálně nebo ve skupinách.

Při vzdělávání se dosud vychází z ministerstvem školství schválených učebních dokumentů, připravují a ověřují se však nové rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé obory, podle nichž si školy vytvoří vlastní školní vzdělávací programy.

Vzdělávání v konzervatoři se zpravidla ukončuje absolutoriem v konzervatoři, absolventi dosahují vyššího odborného vzdělání v konzervatoři (ISCED 5B) a získávají titul diplomovaný specialista (DiS.). Vyšší odborné vzdělání v konzervatoři umožňuje ucházet se o studium uměleckých oborů na vysoké škole. Pro možnost studovat v jiných oborech vysokých škol anebo na vyšší odborné škole musí žáci složit maturitní zkoušku. Tu mohou absolvovat nejdříve po 4. ročníku, v oboru tanec po 8. ročníku, a dosáhnout tak středního vzdělání s maturitní zkouškou (3A).

Absolutorium v konzervatoři je komplexní odborná zkouška, která se skládá z teoretické zkoušky z odborných předmětů stanovených učebními dokumenty, ze zkoušky z cizího jazyka, z absolventské práce a její obhajoby a z absolventského výkonu z jednoho nebo dvou hlavních oborů, popř. ze zkoušky z umělecko-pedagogické přípravy. Pokud žák před absolutoriem nesložil úspěšně maturitní zkoušku, musí před absolutoriem úspěšně vykonat komisionální zkoušku z českého jazyka a literatury, v šestiletém programu též z dějin oboru. Po úspěšném složení absolutoria získá žák vysvědčení o absolutoriu.

Učitelé všeobecných předmětů mají stejnou kvalifikaci jako učitelé těchto předmětů na středních školách (viz 4A.5). Učitelé uměleckých předmětů získávají umělecké vzdělání na různé úrovni a pedagogickou kvalifikaci si doplňují formou následné přípravy (dalšího vzdělávání). Absolventi konzervatoří a některých oborů vysokých škol získávají pedagogickou kvalifikaci souběžnou formou vzdělávání.

4.6 Statistické údaje 2007/08

Žáci středních škol a konzervatoří podle úrovně vzdělávání v relativním vyjádření

(pouze denní forma vzdělávání)

	2001/02	2007/08
Podíl žáků středních škol (bez žáků nižší sekundární úrovně) na populaci 15–18	91,4 %	96,5 %
z toho žáků oborů:		
- středního vzdělání s maturitní zkouškou (všeobecné – gymnázia)*	17,7 %	20,2 %
- středního vzdělání s maturitní zkouškou (odborné)**	41,0 %	48,0 %
- středního vzdělání s výučním listem***	28,9 %	24,0 %
- středního vzdělání****	0,6 %	0,3 %
Podíl žáků konzervatoří na populaci 15–18	0,6 %	0,7 %

* Podle dřívějších předpisů úplné střední vzdělání.

** Podle dřívějších předpisů úplné střední odborné vzdělání.

*** Podle dřívějších předpisů střední odborné vzdělání.

Pozn.:

Údaje o počtech žáků jsou vztaženy k populaci 15–18, která je pro vyšší sekundární vzdělávání jako celek typická: čtyřleté vzdělávání absolvuje téměř 70 % populace. Studium oborů středního vzdělání a středního vzdělání s výučním listem je kratší (1–3 roky, přičemž tříleté vzdělávání převažuje). Naopak nástavbové a zkrácené studium navštěvují výhradně žáci 18letí a starší a studium na konzervatoří částečně zasahuje do populace starší 18 let.

Střední školy, třídy, žáci, učitelé

(pouze denní forma vzdělávání)

	2007/2008
Počet škol	1 439
Počet tříd	21 726
Počet učitelů (přepočtené úvazky)*	47 124,3
z toho ženy (v %)	58,4 %
Počet žáků na školu	371,0
Počet žáků na třídu	24,6
Počet žáků na úvazek učitele**	11,3

* Všechny formy vzdělávání.

** Počet žáků v denní formě vzdělávání na učitele ve všech formách vzdělávání (v přepočteném počtu na plné úvazky).

Pramen: ÚIV

5. POČÁTEČNÍ ODBORNÁ PŘÍPRAVA

Počáteční odborné vzdělávání je integrální součástí vyššího sekundárního vzdělávání. Všechny informace o něm jsou uvedeny v kapitole 4, především v části 4C.

6. TERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Terciární vzdělávání poskytují tradičně vysoké školy, a to na úrovni ISCED 5A a 6. Mohou být univerzitní i neuniverzitní. Popisuje je kap. 6B.

Relativně novou součástí terciárního vzdělávání jsou vyšší odborné školy; poskytují spíše prakticky zaměřené vyšší odborné vzdělání, které má úroveň ISCED 5B. Jsou popsány v kap. 6A.

Podíl zapsaných uchazečů do terciárního vzdělávání na populaci 19letých byl v roce 2007/08 77,9 %, z toho vysoké školy tvořily 69,8 % a vyšší odborné školy 6,5 %. Uchazeči, kteří maturovali v roce 2007, tvořili celkem 42,8 % všech přihlášených, 49,9 % všech přijatých a 50,6 % všech zapsaných uchazečů.

6A Vyšší odborné vzdělávání

Vyšší odborné školy byly experimentálně zavedeny ve školním roce 1992/93, od roku 1995 jsou běžnou součástí vzdělávacího systému. Měly pokrýt segment kvalifikačních potřeb mezi středním a vysokoškolským vzděláváním. Vznikaly zpravidla při středních odborných školách a většinou s nimi dosud tvoří jeden právní subjekt. (Samostatně působí jen pětina z jejich celkového počtu.) Základní, střední a vyšší odborné vzdělávání upravuje též školský zákon (č. 561/2004 Sb.). Podrobnosti upravuje vyhláška o vyšším odborném vzdělávání (č. 10/2005 Sb.)

Vzdělávací programy vyšších odborných škol mají v denní formě vzdělávání délku 3 roky, zdravotnické programy 3,5 roku, vždy včetně odborné praxe.

Průměrný počet studentů denního studia na školu je 126.

6A.1 Přijímání ke studiu

Ke studiu se přijímají uchazeči, kteří získali střední vzdělání s maturitní zkouškou (dříve úplné střední vzdělání nebo úplné střední odborné vzdělání). Jsou zpravidla 19letí. V rámci přijímacího řízení může ředitel rozhodnout o konání přijímací zkoušky a o jejím obsahu.

Uchazeč o studium může být přijat do vyššího než prvního ročníku, pokud mu bylo uznáno předchozí vzdělání.

6A.2 Poplatky spojené se studiem / Finanční pomoc studentům

Vyšší odborné školy mohou vybírat školné. Na veřejných školách je jeho maximální výše stanovena vyhláškou o vyšším odborném vzdělávání, a to podle finanční náročnosti oboru. Pro většinu oborů činí 3000 Kč, pro obory s nejmenšími nároky je to 2500, naopak pro další stanovené obory činí 4000 a 5000 Kč. Školné je splatné ve dvou splátkách. Ředitel může školné jednotlivému studentovi snížit až na 50 % stanovené částky.

6A.3 Organizace

Školní rok se dělí na dvě období – zimní a letní. Školní vyučování ve školním roce trvá 40 týdnů, z čehož 32 týdnů je školní výuky, šest týdnů je určeno pro samostatné studium a k získání klasifikace v řádném termínu a dva týdny tvoří časovou rezervu. Vyučovací hodina trvá 45 minut, v odborné praxi 60 minut, konzultační hodina ve všech formách vzdělávání trvá 45 minut. Výuka, praxe a zkoušky mohou zasahovat i do prázdninového období, to však musí trvat nejméně 4 týdny.

Studenti nejsou zařazováni do skupin podle úrovně, pohlaví či věku. Teoretické vyučování probíhá ve studijních skupinách ustavených podle zaměření (minimální počet studentů je 10, v uměleckých oborech

6, maximální je 40), praktická příprava se uskutečňuje ve skupinách sestavených se zřetelem na podmínky pracoviště.

6A.4 Obsah vzdělávání

Vzdělávací program si zpracovává každá jednotlivá škola. Stanoví cíle, formy, délku a obsah vzdělávání, jeho podmínky, organizaci, průběh, ukončování, profil absolventa a možnosti jeho uplatnění. Škola musí doložit zabezpečení realizace vzdělávacího programu, mj. spolupráci s praxí, a uvést předpokládaný počet přijímaných. Vzdělávací program podléhá od 1. 1. 2005 (tj. od doby platnosti nového školského zákona) akreditaci, kterou uděluje MŠMT na základě stanoviska zpracovaného Akreditační komisí pro vyšší odborné vzdělávání. Akreditovaný vzdělávací program umožňuje škole přijímat uchazeče, vzdělávat v jeho rámci studenty, je závazný pro hodnocení studentů i školy a je podkladem pro stanovení výše finančních prostředků přidělovaných ze státního rozpočtu.

Obsah vzdělávání je uspořádán do předmětů nebo jiných ucelených částí studia, např. do modulů. Tyto složky jsou rozděleny na povinné, povinně volitelné a nepovinné. Časové dotace stanoví učební plán.

Teoretická příprava se uskutečňuje formou přednášek, seminářů, konzultací, cvičení a exkurzí.

Podstatnou složkou tohoto typu studia je praktická příprava v oboru. Uskutečňuje se formou praktického vyučování ve škole nebo formou odborné praxe na pracovištích fyzických či právnických osob, které mají se školou uzavřenu smlouvu.

Současný vývoj vede ke sblížení obou typů terciárního vzdělávání. Organizace studia na vyšších odborných školách se blíží studiu vysokoškolskému s důrazem na individuální práci. Vyšší odborné školy rovněž realizují ve spolupráci s vysokými školami bakalářské programy.

6A.5 Hodnocení

Možné formy hodnocení jsou stanoveny vyhláškou o vyšším odborném vzdělávání. Jsou to průběžné hodnocení, zápočet, klasifikovaný zápočet, zkouška, popř. kredity. Každá škola si z nich volí ty, které bude v jednotlivých předmětech a obdobích používat, a uvede je ve vzdělávacím programu. Vyučující před zahájením výuky zveřejní požadavky kladené na studenta v průběhu výuky a u zkoušky. Zápočet se uděluje za splnění stanovených požadavků slovem "započteno". Klasifikovaný zápočet hodnotí i míru splnění, podobně jako zkouška. Klasifikační stupnice je čtyřstupňová. V případě druhé opravné zkoušky, při pochybnosti o správnosti hodnocení nebo v případě rozdílové zkoušky je zkouška komisionální. Výsledky vzdělávání se zapisují do výkazu o studiu.

Vyšší odborné vzdělávání se ukončuje absolutoriem. Absolutorium je odborná zkouška, která se skládá ze zkoušky z odborných předmětů (nejvýše tří), ze zkoušky z cizího jazyka a z obhajoby absolventské práce, jejíž zpracování a obhajoba mohou být kolektivní, hodnocení je však vždy individuální. Součástí obhajoby může být ověření praktických dovedností. Termín konání absolutoria stanoví ředitel v časovém rozmezí daném vyhláškou. Ten jmenuje i zkušební komisi, jejího předsedu jmenuje krajský úřad.

Klasifikace při absolutoriu je čtyřstupňová: výborně, velmi dobře, dobře, nevyhověl. Klasifikaci navrhují jednotliví zkoušející, u absolventské práce její vedoucí. Celkové hodnocení absolutoria se provádí na třístupňové škále (prospěl s vyznamenáním, prospěl, neprospěl).

Absolvent získává vyšší odborné vzdělání doložené vysvědčením o absolutoriu a diplomem absolventa vyšší odborné školy s označením diplomovaný specialista (zkratka DiS. uváděná za jménem).

6A.6 Postup, poradenství a podmínky přestupu

Student postupuje do vyššího ročníku, pokud splní podmínky stanovené akreditovaným vzdělávacím programem pro příslušný ročník. Pokud tyto podmínky nesplnil, může mu ředitel po zvážení jeho studijních výsledků povolit opakování ročníku.

V průběhu studia může student na svou žádost přestoupit do jiné vyšší odborné školy, změnit obor vzdělávání nebo přerušit studium (nejvýše na dva roky). O přestupu studenta rozhoduje ředitel školy, na kterou se student hlásí. Ředitel školy může uznat dosavadní vzdělání studenta, pokud je doloženo. Částečně dosažené vzdělání lze uznat, pokud od jeho dosažení neuplynulo více než 10 let nebo pokud je prokázáno zkouškou.

Absolventi vyšší odborné školy nacházejí uplatnění v různých oborech činnosti na trhu práce. Kvalifikaci si mohou zvýšit studiem na vysokých školách, a to za stejných podmínek jako absolventi středních škol s maturitní zkouškou. Novelizací vysokoškolského zákona z roku 2004 se přechod z vyšších odborných škol na školy vysoké usnadnil: vysoká škola může pro uchazeče, kteří absolvovali na vyšší odborné škole akreditovaný vzdělávací program nebo jeho část, stanovit odlišné podmínky přijetí.

6A.7 Učitelé

Zákonem o pedagogických pracovnících byla zavedena nová kategorie "učitel vyšší odborné školy". Učitelé vyšších odborných škol mohou působit jako učitelé všeobecně vzdělávacích nebo odborných předmětů nebo učitelé praktického vyučování a odborné praxe. Jejich kvalifikační předpoklady jsou obdobné kvalifikačním předpokladům učitelů středních škol – viz 4A.5, nemají však předepsáno pedagogické vzdělání.

6A.8 Statistické údaje 2007/08

Vyšší odborné školy: počty škol, studentů, učitelů a relativní údaje

Studenti celkem	28 774
Studenti v denní formě vzdělávání	22 295
Školy celkem	177
Počet učitelů (přepočtené úvazky)*	1 799,0
Počet studentů v denním studiu na úvazek učitele*	12,4

* Do počtu učitelů jsou zahrnuti i ti, kteří učí v ostatních formách studia.

Pramen: ÚIV.

6B Vysokoškolské vzdělávání

Vysoké školy se řídí zákonem o vysokých školách (č. 111/1998 Sb.) ve znění pozdějších předpisů. Činnost vysokých škol dále upravují i jejich vnitřní předpisy, které na zákon navazují a podléhají registraci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Pro každou veřejnou vysokou školu je jich povinně stanoveno osm, další může požadovat statut školy. Další podrobnosti o správě vysokých škol viz v kap. 1.3, část Autonomie institucí.

Zákon člení vysoké školy na dva typy – instituce univerzitní, které poskytují všechny studijní programy, a neuniverzitní, které poskytují převážně programy bakalářské. Vzhledem k historickému vývoji jsou všechny vysoké školy existující před platností nového zákona univerzitní. Nově vznikající vysoké školy jsou akreditovány jako neuniverzitní. Jsou to skoro všechny soukromé vysoké školy stejně jako dvě nově vzniklé veřejné vysoké školy: Vysoká škola polytechnická Jihlava a Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích.

Institucionální struktura vysokých škol se v důsledku zákona č. 111/1998 Sb. výrazně změnila. Většina dříve státních vysokých škol získala statut veřejných vysokých škol; je jich 25, dvě z nich jsou neuniverzitní. Mohou být zřizovány a zrušovány pouze zákonem.

Univerzita obrany (vzniklá 1. 1. 2004 z původních tří vojenských škol) a Policejní akademie ČR mají i nadále statut státních vysokých škol. Jejich zřizovateli jsou příslušná ministerstva (obrana a vnitra).

Soukromé vysoké školy začaly vznikat záhy po účinnosti zákona, často ze soukromých vyšších odborných škol. Soukromé školy mohou působit pouze jako právnické osoby, a to po schválení Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy na základě kladného vyjádření Akreditační komise. K 31. 12. 2007 bylo registrováno 43 soukromých vysokých škol. Šestnáct z nich má statut obecně prospěšné společnosti. Dvě soukromé vysoké školy jsou univerzitní.

Vysoká škola uskutečňuje akreditované studijní programy a programy celoživotního vzdělávání.

Bakalářský studijní program je zaměřen na přípravu k výkonu povolání a ke studiu v magisterském studijním programu. Studium trvá 3–4 roky a získané vzdělání odpovídá úrovni ISCED 5A. Na soukromých školách tento typ programu převažuje.

Magisterský studijní program je zaměřen na získání teoretických poznatků založených na soudobém stavu vědeckého poznání, výzkumu a vývoje, na zvládnutí jejich aplikace a na rozvinutí schopností v tvůrčí činnosti; v oblasti umění je zaměřen na náročnou uměleckou přípravu a na rozvíjení talentu. Magisterský studijní program navazuje na bakalářský; standardní doba studia je 1–3 roky. V případech, kdy to vyžaduje charakter studijního programu, může být udělena akreditace magisterskému programu, který nenavazuje na bakalářský. V tomto případě trvá 4–6 let. Standardní vysokoškolské studium může tedy trvat nejméně tři a nejvíce sedm let. Ve všech případech získané vzdělání odpovídá úrovni ISCED 5A.

Doktorský studijní program může následovat po ukončení magisterského. Je zaměřen na vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu a vývoje nebo na samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění. Uskutečňuje se pouze na univerzitní vysoké škole. Standardní doba studia je 3–4 roky a získané vzdělání odpovídá úrovni ISCED 6.

Zákon nepředepisuje délku studia pro žádný konkrétní obor.

V rámci realizace Boloňské deklarace je podporován rozvoj bakalářských programů a co nejvyšší prostupnost studia. Na všech univerzitních vysokých školách je zavedeno třístupňové studium.

Všechny vysoké školy uskutečňují vedle studijních programů i činnosti výzkumné, vývojové, umělecké, popř. další tvůrčí činnosti a dále organizují celoživotní vzdělávání.

Oborová struktura vysokého školství je uvedena v kap. 6B.7.

6B.1 Přijímání ke studiu

Minimální podmínkou pro přijetí na vysokou školu je ukončené střední vzdělání s maturitní zkouškou. Přijetí k magisterskému studiu navazujícímu na bakalářské je podmíněno řádným ukončením bakalářského studijního programu, přijetí k doktorskému studiu je podmíněno ukončením magisterského studijního programu.

Uchazeči se mohou hlásit do více oborů. O počtu přijímaných studentů a o konkrétních podmínkách přijímacího řízení (prospěch na střední škole, uznání kreditů z předchozího studia v jiném oboru nebo na vyšší odborné škole apod.) rozhodují vysoké školy samy, podmínky jejich financování však toto rozhodování ovlivňují. Součástí přijímacího řízení může být a zpravidla bývá přijímací zkouška, a to písemná, ústní nebo obojí. Převýší-li počet uchazečů, kteří splnili stanovené podmínky, maximální stanovený počet těch, kdo mohou být přijati, rozhoduje pořadí nejlepších.

Cizí státní příslušníci prokazují při přijímacím řízení, že splňují stejné požadavky jako čeští studenti.

Novela zákona o vysokých školách z r. 2001 stanovila, že vysoká škola může úspěšným absolventům celoživotního vzdělávání v rámci akreditovaných studijních programů, pokud se stanou studenty ve smyslu vysokoškolského zákona, uznat získané kredity až do výše 60 % kreditů potřebných k řádnému ukončení studia.

6B.2 Poplatky spojené se studiem / Finanční pomoc studentům

Podle vysokoškolského zákona je vzdělání českých státních příslušníků na veřejných vysokých školách bezplatné s výjimkou poplatků:

- za úkony spojené s přijímacím řízením,
- za prodlužování studia nad stanovenou dobu,
- za studium dalšího programu.

Základem pro stanovení poplatků je 5 % z průměrné částky připadající na jednoho studenta z celkových neinvestičních výdajů poskytnutých ministerstvem ze státního rozpočtu veřejným vysokým školám v kalendářním roce.

- Veřejná vysoká škola může stanovit poplatek za úkony spojené s přijímacím řízením, který činí nejvýše 20 % základu.
- Studuje-li student v bakalářském nebo magisterském studiu déle, než je standardní doba studia zvětšená o jeden rok, potom je mu stanoven poplatek, který činí za každých dalších započtených šest měsíců nejméně jedenapůlnásobek základu. Pokud absolvent bakalářského nebo magisterského studijního programu chce studovat v dalším bakalářském nebo magisterském programu, stanoví mu škola poplatek, který činí za jeden rok nejvýše základ (to neplatí, jde-li o souběh řádných studijních programů).

Zahraniční studenti studují na českých vysokých školách za stejných podmínek jako studenti čeští. Pro zahraniční studenty, kteří studují v cizím jazyce, stanoví poplatky příslušná vysoká škola.

Soukromé vysoké školy si stanoví poplatky svým vnitřním předpisem. Školné požadované soukromou vysokou školou není zákonem limitováno.

Rektor může poplatky spojené se studiem snížit, prominout nebo odložit jejich splatnost s přihlédnutím ke studijním výsledkům nebo sociální situaci studenta.

Rodina studenta, který se připravuje na povolání, pobírá na něj přídavky, a to do 26 let jeho věku; výše je daná příjmovou situací rodiny. Od ledna 2008 pobírá rodina příplatek, pokud její příjem nedosáhl 2,4 násobku minima, a sociální příplatek, pokud příjmy rodiny nepřekročí dvojnásobek životního minima. Současně má jeden z rodičů možnost uplatnit slevu na dani.

Studentům jsou poskytovány slevy na dopravu. Stravování v menzách a ubytování na kolejích či v jiných školských zařízeních bylo dosud poskytováno za dotované ceny. Od školního roku 2005/2006 není dotace na ubytování poskytována ubytovacímu zařízení, ale vysoká škola ji podle pravidel stanovených ministerstvem a upřesněných vnitřním předpisem vysoké školy rozdělí studentům formou stipendia na ubytování.

Studenti mohou získat prospěchové, sociální nebo jiné stipendium podle stipendijního řádu příslušné školy. Studentům doktorských programů se přiznává stipendium ve výši 5000 Kč až 10 000 Kč měsíčně.

6B.3 Akademický rok

Akademický rok trvá 12 měsíců; jeho začátek stanoví rektor. Studium se člení na semestry, ročníky nebo bloky sestávající z období výuky a zkoušek a z období prázdnin.

Uspořádání akademického roku závisí na jednotlivých školách; začíná většinou v září a je rozdělen na dva semestry: zimní a letní, po kterých následuje pětítýdenní zkouškové období. V červenci a v srpnu jsou letní prázdniny.

6B.4 Studijní programy

Studijní program zpracovává a předkládá k akreditaci vysoká škola, popř. instituce, která ho chce ve spolupráci s vysokou školou uskutečňovat. Je určen typem (bakalářský, magisterský, doktorský) a formou (prezenční, distanční nebo jejich kombinace) studia. Součástí studijního programu je dále jeho členění na obory, stanovení profilu absolventa v jednotlivých oborech, charakteristika studijních předmětů, pravidla pro tvorbu studijního plánu, standardní doba studia, podmínky jeho plnění a ukončování, návaznost na další typy studijních programů.

Třídění studijních oborů odpovídá v podstatě tradičnímu třídění vědních oborů, např. na humanitní vědy, společenské vědy, přírodní vědy, lékařské vědy, pedagogické vědy a učitelství, matematické vědy, informatiku, technické vědy, ekonomické vědy, zemědělské vědy, vojenské a policejní vědy, umění a architekturu, tělesnou výchovu a sport.

Studijní obory se člení podle celostátně schváleného číselníku Klasifikace kmenových oborů vzdělávání. Na vysokých školách se uplatňuje přes 150 kmenových studijních oborů.

Studijní program podléhá akreditaci, kterou uděluje ministerstvo na základě stanoviska Akreditační komise zřízené vládou. Jejími členy jsou významní profesori a vědci. V rámci akreditace se rozhoduje i o oprávnění přiznávat akademické tituly. Akreditační komise provádí i srovnávací hodnocení fakult v jednotlivých oborech.

Výuka v bakalářských a magisterských studijních programech se opírá o dvě hlavní metody – přednášky a cvičení. Studium v doktorském studijním programu probíhá podle individuálního studijního plánu pod vedením školitele.

Účast na přednáškách není pro studenty závazná; na cvičeních zpravidla ano. Formy práce ve cvičeních se liší podle zaměření studia a studijních předmětů. Mohou to být např. semináře, laboratorní práce, terénní pozorování, klinické stáže mediků, hospitace studentů učitelství ve školách, ale i videokonference, výuka pomocí informačních sítí atd. Stále významnější místo mezi metodami výuky zaujímá individuální práce se studenty v podobě individuálních či skupinových konzultací nebo prostřednictvím řešení problémových úloh, projektů, seminárních a ročníkových prací.

Učebnice si studenti platí sami.

Vedle akreditovaných studijních programů uskutečňuje vysoká škola bezplatně nebo za úplatu programy celoživotního vzdělávání orientované na výkon povolání nebo zájmově. Viz též 7.5.3.

6B.5 Hodnocení/kvalifikace

Časové rozložení a jednotlivé způsoby kontroly studijní úspěšnosti jsou u různých studijních oborů různé. Někde je zaveden systém dílčích zkoušek skládaných po každém semestru, jinde je předepsána jediná souborná zkouška po ucelené části studia, většinou na konci určitého modulu. Výkon u zkoušek a obhajob se klasifikuje pomocí známek, zpravidla třemi stupni, čtvrtý stupeň, který představuje nevykonání zkoušky/obhajoby, se neznámkuje. Studijní úspěšnost se v některých školách hodnotí systémem kreditů.

Kreditní systém je podporován jako prostředek umožňující uznávat absolvované části studia a přispívat tak k prostupnosti systému.

Studium v bakalářském programu se ukončuje státní závěrečnou zkouškou a obhajobou bakalářské práce. Absolventům se uděluje titul bakalář (Bc.) nebo bakalář umění (BcA.).

Studium v magisterském programu se ukončuje státní závěrečnou zkouškou a obhajobou diplomové práce. Absolventi magisterských studijních programů získávají titul magistr (Mgr.), magistr umění (MgA.), inženýr (Ing.), inženýr architekt (Ing. arch.). Výjimku tvoří studenti lékařství a veterinárního lékařství a hygieny, kteří studium ukončují státní rigorózní zkouškou a získávají titul doktor medicíny (MUDr.), zubní lékař (MDDr.) a doktor veterinární medicíny (MVDr.). Všechny uvedené tituly stojí před jménem.

Po získání titulu magistr lze složit v téže oblasti státní rigorózní zkoušku, jejíž součástí je obhajoba rigorózní práce; po jejím vykonání se uděluje titul doktor v příslušném oboru (JUDr., PhDr., RNDr., PharmDr., ThDr., v oboru katolické teologie titul licenciát – ThLic.). Tento titul stojí vždy před jménem.

Studium v doktorském programu se ukončuje státní doktorskou zkouškou a obhajobou disertační práce. Po úspěšném vykonání zkoušky se uděluje titul doktor (Ph.D.). Výjimku tvoří oblast teologie, kde se uděluje titul doktor teologie (Th.D.). Oba tituly stojí za jménem.

Úspěšní absolventi všech studijních programů mohou najít uplatnění na pracovním trhu nebo v případě bakalářských či magisterských programů pokračovat ve studiu.

O absolvování studia v rámci celoživotního vzdělávání vydá vysoká škola jeho účastníkům osvědčení. Další informace – viz kapitola 7.5.

Absolventi vysokých škol mají mezi absolventy jednotlivých stupňů vzdělávání výrazně nejvyšší nezaměstnanost. Soulad zaměstnání s vystudovaným oborem je nejsilnější u lékařů, nejslabší u některých technických oborů a především u učitelů, což vysvětluje neuspokojivými platovými podmínkami ve školství. Vzhledem k růstu kvalifikačních požadavků začíná pracovní trh nabízet vysokoškolákům i místa, na nichž se dříve požadovalo středoškolské vzdělání.

Pro nejbližší léta se předpokládá nárůst nezaměstnanosti vysokoškoláků, což už nyní vede management vysokých škol ke zvýšení zájmu o přímou spolupráci s hospodářskou sférou.

Další vzdělávání je pro absolventy vysokých škol obvyklou součástí jejich pracovního života.

6B.6 Akademičtí pracovníci

Na vysokých školách plní funkci učitelů akademičtí pracovníci. Akademickými pracovníky jsou zaměstnanci vysoké školy, kteří vykonávají jak pedagogickou, tak vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost: profesori, docenti, odborní asistenti, asistenti, lektori a vědečtí, výzkumní a vývojoví pracovníci. Mohou se na ní podílet i další odborníci, kteří nejsou zaměstnanci vysoké školy. Vnitřní předpis vysoké školy stanoví postavení hostujících profesorů.

Speciální pedagogická příprava učitelů vysokých škol není zákonem předepsána. Pravidla kariérního růstu stanoví vnitřní předpisy vysokých škol. Docenta pro určitý obor jmenuje rektor na základě habilitačního řízení, v němž se ověřuje vědecká nebo umělecká kvalifikace uchazeče, mj. na základě habilitační práce. Profesora pro určitý obor jmenuje prezident republiky na návrh vědecké rady vysoké školy podaný prostřednictvím ministra školství. Oprávnění vysoké školy konat habilitační řízení nebo řízení ke jmenování profesorem v daném oboru podléhá akreditaci, kterou uděluje ministerstvo školství.

Profesoři tvoří asi 11 % a docenti asi 20 % vysokoškolských učitelů (2007). Kvalifikační struktura roste pomalu, průměrný věk se rovněž pomalu snižuje.

Ve vysokém školství není definována vyučovací povinnost různých kategorií učitelů. Určuje ji bezprostřední nadřízený ve shodě s vnitřními předpisy školy.

Pracovní podmínky (všech) učitelů jsou dány především zákoníkem práce. Učitelé jsou zaměstnáváni a jmenováni na základě výběrového řízení, jehož podrobnosti stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

Typy pracovních smluv pro akademické pracovníky jsou stejné jako pro ostatní zaměstnance. Běžně mají pracovní smlouvy na dobu neurčitou docenti a profesori a termínované smlouvy ostatní akademičtí pracovníci.

Povinnost akademických pracovníků dále se vzdělávat není v zákoně o vysokých školách výslovně formulována. Nicméně zákon říká, že vedle pedagogické činnosti musí akademický pracovník vykonávat také vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Podle Vzorového Etického kodexu pro akademické pracovníky vysokých škol, který sice není závazný, nicméně řada vysokých škol podle něj již vytvořila vlastní etický kodex, akademický pracovník trvale rozvíjí své schopnosti, rozšiřuje a prohlubuje si znalosti a dovednosti v oblasti svého profesního zaměření i obecné pedagogické práce.

6B.7 Statistické údaje 2007/08

Počet škol (2007/08)

Počet veřejných vysokých škol	25
Počet státních vysokých škol	2
Počet soukromých vysokých škol	43

Počty studujících (2007/08)

	Studující celkem	Studující se státním občanstvím ČR	Studující s cizím státním občanstvím
Celkem	344 180	316 619	77 580
Prezenční studium	250 269	91,74	8,27
- Bc.	148 622	92,76	7,24
- Mgr. dlouhé (4 až 6 let)	59 675	89,06	10,94
- Mgr. navazující (1 až 3 roky)	34 676	93,59	6,42
- doktorské	10 030	86,38	13,62
Kombinované a distanční studium	97 283	92,77	7,23
- Bc.	60 723	92,73	7,27
- Mgr. dlouhé (4 až 6 let)	5 870	97,19	2,81
- Mgr. navazující (1 až 3 roky)	16 912	33,73	0,98
- doktorské	14 164	92,58	7,42

Pozn.: Celkový počet studentů nemusí souhlasit se součtem za jednotlivé formy studia, typy studijních programů, skupiny studijních programů či státní občanství. Do celkového součtu je student započten vždy jen jednou bez ohledu na počet studií v různých formách či typech studia. Nejsou započtení studenti státních vysokých škol.

Počty absolventů 2006/07

	Celkem	Prezenční forma studia
Vysoké školy celkem*	63 473	47 760
Vysoké školy veřejné	56 629	45 184
Vysoké školy soukromé	6 849	2 577

* Programy bakalářské, magisterské i doktorské. Nejsou započtení absolventi státních vysokých škol.

Struktura vysokoškolských studentů podle skupin oborů, všechny formy studia (2006/07)

Skupina studijních programů	Počet	Procento z celku
Celkem za všechny obory*	63 473	100,00 %
Přírodní vědy a nauky	4 885	7,70 %
Technické vědy a nauky	15 608	24,59 %
Zemědělsko-lesnické, veterinární vědy a nauky	2 650	4,17 %
Zdravotnické, lékařské a farmaceutické vědy a nauky	3 826	6,03 %
Humanitní a společenské vědy a nauky	8 916	14,04 %
Ekonomické vědy a nauky	15 169	23,90 %
Právní vědy a nauky	2 210	3,48 %
Pedagogika, učitelství a sociální péče	8 933	14,07 %
Vědy a nauky o kultuře a umění	1 481	2,33 %

* Odhady absolventů (fyzických osob) veřejných a soukromých vysokých škol bez škol státních.

Akademičtí pracovníci vysokých škol

(průměrný evidenční počet zaměstnanců – přepočtený na plné úvazky)

	2007
Pedagogičtí (akademičtí) pracovníci	16 526
z toho:	
Profesoři a docenti celkem	5 188
Profesoři a docenti celkem (v %)	31,39 %

Pramen: ÚIV.

7. VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

7.1 Legislativa a záměry

Profesní i zájmové vzdělávání dospělých má dlouhou tradici a v některých profesích i propracovaný systém. Současná legislativa sestává z těchto zákonů:

Školský zákon a vysokoškolský zákon, které na každém vzdělávacím stupni uvádějí formy, jimiž lze poskytovat vzdělávání dospělým (popř. celoživotní vzdělávání).

Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání z r. 2006, postupně implementovaný od r. 2007.

Normy, které souvisejí s výkonem práce: zákoník práce, zákon o zaměstnanosti a návazná vyhláška MŠMT o akreditaci zařízení k provádění rekvalifikace uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání.

- 1) Zákony upravující kvalifikační požadavky na nedělnická povolání, např. zákon o úřednících územních samosprávných celků, o soudech a soudcích, o daňových poradcích a další. Tyto normy často stanoví i zvláštní instituce, které vzdělávání či zkoušky zajišťují. Od r. 2004 sem patří i zákon o pedagogických pracovnících, který upravuje mj. další vzdělávání a jeho akreditaci.
- 2) Zákon o technických normách a zákon o státním odborném dozoru, na jejichž základě jsou vydávány předpisy o odborné způsobilosti a kvalifikačních požadavcích a o pravidelném doškolování a přezkušování pracovníků. I tyto normy předpokládají specializované instituce pro vzdělávání a certifikaci.
- 3) Zákon o živnostenském podnikání, který upravuje komerční poskytování vzdělávání, nestanoví pro ně zvláštní předpoklady, rekvalifikační programy však musí mít akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, v případě vzdělávání uvedeného v bodech 4 a 5 akreditaci příslušných ministerstev (vnitřní, spravedlnosti aj.) nebo jiných odpovědných orgánů.

Zákoník práce stanoví, že zaměstnanec je povinen udržovat a obnovovat si kvalifikaci. Účast v kurzech je zaměstnavatel oprávněn zaměstnanci uložit. Zaměstnanec bez kvalifikace nebo při převedení na jinou práci je zaměstnavatel povinen zaškolit nebo zaučit. Absolventům škol zajišťuje praxi.

Zákon o zaměstnanosti, který zohledňuje legislativní úpravu EU, definuje státní politiku zaměstnanosti, její subjekty a nástroje. Do rámce aktivní politiky zaměstnanosti náleží opatření k rozvoji lidských zdrojů, např. školení, rekvalifikace, informace a poradenství.

Školský zákon platný od 1. 1. 2005 je koncipován z hlediska celoživotního učení:

- nově a přesněji definuje jiné než denní formy vzdělávání,
- posiluje roli nástavbového studia,
- zavádí zkrácené studium k získání výučního listu a zkrácené studium k získání středního vzdělání s maturitní zkouškou (obě poskytují druhou šanci např. pro uchazeče, kteří mají problémy s umístěním na trhu práce),
- zavádí možnost uznávat dříve dosažené vzdělání (včetně neformálního), která vychází i z evropských doporučení,
- zavádí možnost získat stupeň vzdělání bez předchozího vzdělávání ve střední nebo vyšší odborné škole,

- upravuje možnost dalšího vzdělávání prostřednictvím kursů, které neposkytují uznávaný stupeň vzdělání.

Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání upravuje:

- Národní soustavu kvalifikací jako veřejně přístupný registr všech úplných i dílčích kvalifikací a jejich kvalifikačních a hodnoticích standardů,
- pravidla udělování a odnímání autorizace k ověřování výsledků dalšího vzdělávání (dílčích či úplných kvalifikací),
- práva a povinnosti účastníků dalšího vzdělávání a
- působnost orgánů vykonávajících státní správu v oblasti ověřování a uznávání dalšího vzdělávání.

7.2 Řízení / jeho orgány

Celkovou odpovědnost za vzdělávání, tedy i dospělých, má Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Studium, které v jiných formách, než je studium denní, poskytuje definovaný stupeň vzdělání, je plně v působnosti tohoto ministerstva. Vzdělávání dospělých na vysokých školách, tj. vzdělávání distanční a kombinované (z prezenčního a distančního) a dále celoživotní, vč. univerzity "třetího věku", jsou v kompetenci vysokých škol. MŠMT vymezuje celkový rámec dalšího vzdělávání a podporuje jeho rozvoj především snahou o reformu vzdělávacích programů a financováním rozvojových programů. Zvláštní působnost má v rekvalifikačním vzdělávání, kde je akreditačním orgánem rekvalifikačních programů. V r. 2006 byla působnost MŠMT rozšířena: nadále koordinuje činnost ostatních ministerstev a dalších orgánů v oblasti uznávání odborných kvalifikací. Schvaluje, mění a zrušuje seznam úplných a dílčích kvalifikací v Národní soustavě kvalifikací, kterou vede a zveřejňuje Národní ústav odborného vzdělávání. Schvaluje, mění a zrušuje kvalifikační a hodnoticích standardy. Pro tuto oblast si ministerstvo zřídilo poradní orgán – Národní radu pro kvalifikace.

Ministerstvo práce a sociálních věcí je garantem státní politiky zaměstnanosti. Je odpovědné za tvorbu Národní soustavy povolání – databáze, která bude poskytovat informace o požadavcích trhu práce na kvalifikace. Ministerstvo je zřizovatelem úřadů práce, které mj. poskytují poradenské a informační služby spojené s přípravou na povolání a s dalším vzděláváním, organizují rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání, podílejí se na jejím financování (včetně podpor při rekvalifikaci) a podporují vytváření míst pro zabezpečení odborné praxe absolventům škol a pro získání kvalifikace mladistvým uchazečům o práci.

Ministerstvo průmyslu a obchodu pečuje mj. o zvyšování konkurenceschopnosti průmyslu; součástí této péče je podpora zavádění nových technologií včetně rekvalifikace zaměstnanců.

Ministerstvo pro místní rozvoj napomáhá implementaci všech vzdělávacích iniciativ na regionální nebo místní úrovni.

Ministerstvo kultury je ústředním orgánem státní správy mj. pro knihovny a pro kulturně výchovnou činnost, jejichž prostřednictvím se zajišťuje významná část zájmového vzdělávání (dalšího vzdělávání neprofesního charakteru).

Všechna ministerstva odpovídají za vzdělávání pro definované profese ve svém resortu. Dále jsou autorizujícími orgány podle zákona o ověřování a uznávání kvalifikací: udělují autorizaci k ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a podílejí se na přípravě kvalifikačních a hodnoticích standardů v oblasti podle své příslušnosti.

Poskytování vzdělávacích služeb na komerční bázi nepodléhá žádnému řídicímu orgánu. Výjimkou jsou instituce, které chtějí poskytovat uznávané další profesní vzdělávání (ty žádají o akreditaci resortně

příslušný orgán, jímž může být i MŠMT), a instituce poskytující jazykové vzdělávání, které se považuje za studium (ty žádají o akreditaci MŠMT).

Sociální partneři se v oblasti vzdělávání angažují zhruba od roku 1996. Jde především o tři hlavní instituce: Svaz průmyslu a dopravy ČR, Hospodářská komora ČR a Českomoravská konfederace odborových svazů. Hlavní oblastí jejich zájmu je vzdělávání odborné, a to jak počáteční, tak především další. Usilují o změnu ekonomických pravidel, která by měla podniky zainteresovat na účasti ve vzdělávání.

Kraje zřizují výbory pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost, jejichž úkolem je mj. zajišťovat na regionální úrovni vazby mezi světem vzdělávání a světem práce; zřizují regionální centra celoživotního vzdělávání, která jsou v některých případech tvořena sítí středních škol a vyšších odborných škol poskytujících vzdělávací služby pro dospělé. Na úrovni krajů působí rovněž hospodářské komory a rady pro rozvoj lidských zdrojů.

7.3 Financování

Studium dospělých na středních školách a vyšších odborných školách, které vede k získání stupně vzdělání a je poskytováno v jiné než denní formě studia, je financováno z prostředků MŠMT prostřednictvím krajských úřadů. Kraje dostávají prostředky na základě počtu žáků ve věkových skupinách příslušných jednotlivým stupňům vzdělávání a republikových normativů – viz kap. 1.5. Podle stanovených zásad si vytvářejí vlastní krajské normativy pro jednotlivé druhy a formy vzdělávání v souladu se svými dlouhodobými záměry a s tím, jaké činnosti mají jednotlivé školy zaregistrovány. Zvláštním případem je studium, v němž si dospělí doplňují základní vzdělání. Jeho náklady jsou financovány z ústředního rozpočtu.

Rekvalifikační kurzy jsou financovány z různých zdrojů. Nezaměstnaným, kteří jsou evidovanými uchazeči o zaměstnání, je hradí úřad práce v plné výši (z rozpočtu Ministerstva práce a sociálních věcí, a to z příspěvku vybíraného na státní politiku zaměstnanosti od podniků, zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných). Individuální zájemci si kurzy hradí sami. Pokud rekvalifikaci organizuje podnik pro vlastní zaměstnance, podílí se na jejím financování spolu s úřadem práce.

Financování vzdělávacích aktivit pro zaměstnance je záležitostí zaměstnavatele. Zaměstnavatel zpravidla financuje celý rozsah vzdělávání a poskytuje na něj zaměstnanci placené volno, je-li zvyšování kvalifikace v souladu s jeho potřebami, příp. se dohodne se zaměstnancem na podmínkách spolufinancování.

Zájmové vzdělávání si financují zájemci sami. Ceny se tvoří volně na trhu. Zaměstnavatel může do svých nákladů zahrnout výdaje na vzdělávání a rekvalifikace svých pracovníků zabezpečované jinými subjekty a výdaje na provoz vzdělávacích zařízení, pokud je není povinen hradit příslušný orgán státní správy. Nicméně finanční pobídky jsou považovány za nedostatečné jak pro poskytovatele, tak pro účastníky vzdělávání.

7.4 Vyučující / lidské zdroje

Kvalifikaci učitelů (včetně učitelů jazykových škol s právem státní jazykové zkoušky a základních uměleckých škol) stanoví zákon o pedagogických pracovnících.

Učitelé škol, kteří se podílejí na vzdělávání dospělých, nemusejí absolvovat žádnou zvláštní přípravu pro výuku dospělých. Témata orientovaná na vzdělávání dospělých bývají součástí dalšího vzdělávání učitelů. Odborníky pro vzdělávání dospělých připravují tři katedry vysokých škol, uplatňují se převážně v personalistice.

V komerčních institucích není až na výjimky kvalifikace lektorů ani kvalita výuky sledována.

7.5 Organizace

7.5.1 Typy institucí

Vzdělávání dospělých zajišťují

- školy (základní, střední, vyšší odborné a vysoké) a školské instituce;
- organizace (podniky, instituce, orgány státní správy), které poskytují vzdělání pro své zaměstnance, a to buď prostřednictvím vlastních vzdělávacích institucí či lektorů, nebo nákupem u specializovaných institucí;
- neziskové organizace: resortní vzdělávací organizace, profesní organizace, nadace, církve, odbory, politické strany, kulturní instituce (muzea, galerie, knihovny, kulturní domy);
- komerční vzdělávací instituce; na komerčním základě mohou v oblasti vzdělávání dospělých působit i školy.

Zvláštní podskupinu institucí představují rekvalifikační zařízení, tj. ty z výše uvedených institucí, které získaly akreditaci MŠMT k poskytování rekvalifikačního vzdělávání.

Od poloviny r. 2007 se ustavuje nový typ institucí, které se budou podílet na dalším vzdělávání. Jsou to tzv. autorizované osoby (právnícké nebo fyzické), jimž byla udělena autorizace k provádění zkoušek podle zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání. Zatím mezi nimi převažují školy.

7.5.2 Vstupní požadavky

Podmínky pro přijetí do jiných forem studia, které poskytuje definovaný stupeň vzdělání, jsou zpravidla totožné s podmínkami pro přijetí do denního studia. To platí i v případě, že uchazeč dosáhl předchozího vzdělání v zahraničí.

Přijetí do ostatních typů vzdělávání závisí na typu a úrovni kursu. U rekvalifikačních kursů bývá stanoveno, zda jsou určeny pouze pro nezaměstnané či zda jsou na statusu frekventantů ve vztahu k pracovnímu trhu nezávislé.

7.5.3 Cíle programů

Ve studiu organizovaném školami a školskými institucemi převažují cíle kvalifikační.

Rekvalifikační kursy organizované v rámci aktivní politiky zaměstnanosti a akreditované MŠMT mají zlepšit zaměstnatelnost uchazečů o zaměstnání a skupin ohrožených nezaměstnaností.

Školy

Školy realizují především ucelené vzdělávání dospělých poskytující stupeň vzdělání, a to v jiné než denní formě. Je organizováno na úrovni středního a vyššího odborného vzdělávání ve většině oborů, pro něž existuje denní studium. V jiné než denní formě je organizováno i studium nástavbové a nově zavedené zkrácené studium k získání středního vzdělání s výučním listem a středního vzdělání s maturitní zkouškou (viz kap. 4).

Pro občany, kteří absolvovali povinnou školní docházku, ale nezískali základní vzdělání, mohou základní i střední školy organizovat kursy pro získání základního vzdělání.

Vzdělávací cíle ve všech formách vzdělávání jsou totožné.

Veškeré školy mohou také organizovat různé kursy dalšího vzdělávání vč. rekvalifikací, k nimž školy musí mít zvláštní akreditaci.

Vzdělávání dospělých organizují také základní umělecké školy (zájmové vzdělávání; tyto školy jsou však převážně určeny žákům základních a středních škol) a jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky (zájmové i kvalifikační vzdělávání).

Vysoké školy

Vysoké školy poskytují dospělým možnost studovat všechny typy studijních programů formou distanční nebo kombinovanou z prezenční a distanční formy.

V rámci své vzdělávací činnosti může vysoká škola poskytovat bezplatně nebo za úplaty programy celoživotního vzdělávání mimo rámec studijních programů. Mohou být orientovány na výkon povolání nebo zájmově (např. univerzity "třetího věku"). Bližší podmínky celoživotního vzdělávání stanoví vnitřní předpisy jednotlivých škol. Účastníci celoživotního vzdělávání nejsou studenty ve smyslu vysokoškolského zákona. Úspěšným absolventům celoživotního vzdělávání, kteří se stanou studenty v akreditovaných studijních programech, může však vysoká škola od roku 2001 uznat kredity, které získali v programech celoživotního vzdělávání, až do výše 60 % kreditů potřebných k ukončení studia a k získání diplomu. S podporou programu PHARE byla vytvořena Národní síť distančního vzdělávání. Tvoří ji Národní centrum distančního vzdělávání při Centru pro studium vysokého školství v Praze a řada středisek při 24 vysokoškolských institucích.

Neškolské instituce komerční i neziskové

Vzdělávání poskytované podniky, neziskovými či komerčními organizacemi zahrnuje velmi rozmanité typy, zaměření, úroveň a délky kursů. Je organizováno v závislosti na nabídce a poptávce, a proto podmínky pro přijetí, cíle vzdělávání, jeho obsah, metody, hodnocení a certifikaci nelze vymezit v obecné poloze.

Obecně lze říci, že nejčastěji jsou kursy zaměřeny na výuku cizích jazyků, využívání počítačů, management a účetnictví.

7.5.4 Organizace: čas a místo

Ke vzdělávání dospělých ve středním a vyšším odborném vzdělávání slouží zpravidla jiné než denní formy vzdělávání, a to:

- večerní – v rozsahu 10–18 hodin týdně v odpolední či večerní době;
- dálková – samostatné studium spojené s konzultacemi v rozsahu 200–220 hodin za školní rok;
- distanční – samostatné studium převážně prostřednictvím informačních technologií s případnými individuálními konzultacemi;
- kombinovaná – střídající denní studium s některou z předchozích forem.

Studium bývá o jeden rok delší než v denní formě.

Vysoké školy užívají formy distanční a kombinované.

Organizaci, délku a místo konání kursů kvalifikačních, rekvalifikačních a zájmových určuje pořadající organizace, která v té či oné míře přihlíží k potřebám frekventantů.

7.5.5 Obsah vzdělávání, metody

Učební dokumenty pro jiné formy vzdělávání jsou modifikací učebních dokumentů denního studia. Připravují je tytéž instituce.

Účastníkům může ředitel školy částečně uznat předchozí vzdělání na základě dokladů o předchozím vzdělání nebo po přezkoušení.

Metody výuky se výrazně neliší od metod používaných v analogických kursech v denním studiu, podstatnou součástí je však samostudium.

Obsah dalšího neškolského vzdělávání dospělých připravuje jeho organizátor: podnik pro své zaměstnance podle potřeb jejich či svých, komerční či jiná organizace podle poptávky jednotlivců či podle poptávky podniků, které si kurzy objednají pro své zaměstnance.

Výrazná inovace obsahu i metod se odehrála především v jazykových kursech, které do jisté míry přebírají metody a způsoby práce obvyklé v zahraničí (odklon od lingvistického přístupu a důraz na komunikativní kompetence).

Ve školském i neškolském vzdělávání dospělých se začínají prosazovat informační a komunikační technologie.

7.5.6 Péče o kvalitu

Školy všech úrovní kromě vysokých jsou hodnoceny prostřednictvím České školní inspekce. Ostatní instituce nejenže nejsou hodnoceny, ale dosud nejsou ani dostatečně monitorovány.

Nově se prosazují dvě cesty péče o kvalitu, především v oblasti manažerského vzdělávání:

- rostoucí počet institucí aplikuje mezinárodní normy ISO 9000. Získáním certifikátu ISO 9001 prokazují standardní kvalitu svých služeb;
- asociace vzdělávacích a poradenských firem stanovují vlastní soubory požadavků na kvalitu zpravidla inspirované přístupem *Total Quality Management*.

7.6 Poradenství

Poradenské služby pro dospělé v resortu školství nejsou zvláště legislativně upraveny. Vláda pověřila MŠMT spoluprací při tvorbě systému informací o nabídce vzdělávání nejen pro děti a mládež, ale i pro dospělé. Kariérovým poradenstvím se v resortu dále zabývá Národní ústav odborného vzdělávání, jehož součástí je Centrum kariérového poradenství.

V resortu Ministerstva práce a sociálních věcí poskytují poradenské služby v oblasti dalšího vzdělávání, především rekvalifikací, úřady práce. Kromě toho MPSV provozuje portál Integrovaný systém typových pozic, kde lze nalézt program pro sestavení vlastního pracovního profilu, na jehož základě je možno vyhledávat zaměstnání, informace o uplatnění různých profesí včetně úrovně odměňování. Jeho součástí je Databáze dalšího vzdělávání DAT. Údaje o vzdělávacích akcích sem vkládají jejich poskytovatelé. Zájemci si mohou kurzy vyhledat podle zvolených kritérií. Databáze zahrnuje i rekvalifikace zprostředkované úřady práce.

Kariérní poradenství mohou poskytovat i soukromé agentury práce, musí však mít akreditaci MPSV.

7.7 Hodnocení, akreditace

Absolventi studia v jiné než denní formě ve středních či vyšších odborných školách, popř. na vysokých školách získávají po složení předepsaných zkoušek osvědčení nebo titul stejné platnosti jako ve studiu denním.

Po absolvování studia v rámci celoživotního vzdělávání vydá vysoká škola jeho účastníkům osvědčení.

Každý stupeň vzdělání, který poskytuje studium na střední nebo vyšší odborné škole, lze získat i bez předchozího vzdělávání na příslušné škole po úspěšném vykonání zkoušek z předmětů nebo jiných ucelených částí učiva stanovených vzdělávacím programem.

Systém státem uznávaných kvalifikací v oblasti dalšího odborného vzdělávání se začal zavádět v polovině r. 2007, zatím do vzdělávací úrovně 3C. Dokladem potvrzujícím úspěšné vykonání zkoušky podle nového zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání je osvědčení, které uvádí výčet získaných odborných způsobilostí.

Tzv. autorizované osoby (fyzické nebo právnické), které provádějí zkoušky ověřující osvojení jednotlivých odborných způsobilostí podle Národní soustavy kvalifikací ve smyslu zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, jsou autorizovány příslušnými oborovými ministerstvy, popř. dalšími pověřenými orgány.

Zavedený systém zkoušek existuje v některých profesích (lékaři, řada technických profesí) nebo v některých profesních organizacích typu komory auditorů nebo komory daňových poradců.

Jazykové vzdělávání má dva nezávislé systémy certifikace: tradiční český systém státních zkoušek z jazyka používaný jazykovými školami s právem jazykové zkoušky a přejímané systémy mezinárodní certifikace jednotlivých jazyků; ty používají pověřené (často zahraniční) instituce.

Všeobecný systém akreditace institucí není vytvořen. Nicméně některé kurzy dalšího vzdělávání musí být akreditovány

- Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy: kurzy dalšího vzdělávání učitelů a pedagogických pracovníků, kurzy (především jazykové), které opravňují rodiny žáků k nároku na přídatky, a kurzy rekvalifikační;
- jiným resortně příslušným orgánem v případě resortního (certifikačního) vzdělávání (lékařů, zdravotnického personálu, techniků).

7.8 Statistické údaje

Studující v jiné než denní/prezenční formě na jednotlivých vzdělávacích úrovních

Počty a relativní zastoupení, 2007/08

	Počet studujících	% z celkového počtu studentů příslušné úrovně
Střední školy celkem	35 327	6,2
z toho sekundární vzdělávání (vyšší i nižší)	11 771	2,2
z toho postsekundární vzdělávání*	23 556	53,6
Vyšší odborné školy (ISCED 5B)	6 479	22,5
Vysoké školy	97 283	28,3
Celoživotní vzdělávání na vysoké škole	43 659	x
Kurzy pro získání základního vzdělání	344	x
Kurzy pro získání základů vzdělání	307	x

* Z toho 99 % představuje nástavbové studium, které je z poloviny organizováno v jiných než denních formách. Zbývající 1 % představuje zkrácené studium, které je organizováno převážně v jiné než denní formě.

Pramen: ÚIV.

Účast na dalším vzdělávání ve středních školách, konzervatořích a vyšších odborných školách (2006/07)

Typ kursu	Počty kursů	Počty účastníků
Rekvalifikační kursy ve středních školách v oborech KKOV* (2007/08)	-	494
Rekvalifikační kursy mimo obory KKOV*	410	3 950
Odborné kursy	4 651	32 158
Kursy jednotlivých předmětů	2 587	8 006
Kursy ucelených částí učiva	502	2 123
Pomaturitní specializační kursy	85	769

* KKOV = Klasifikace kmenových oborů vzdělání.

Pramen: ÚIV.

Další odborné vzdělávání (DOV) zaměstnaných osob

	1999	2005*
Podíl podniků poskytujících DOV	67 %	74 %
Podíl účastníků kursů DOV na celkovém počtu zaměstnaných osob všech podniků:		
- celkem	40,8 %	60 %
- muži	44,9 %	64,4 %
- ženy	34,2 %	53,2 %
Podíl nákladů na kursy na úplných nákladech práce	1,1 %	0,9 %

* Údaj přepočten na základě srovnatelné základny obou uvedených šetření.

Pramen: Výsledky šetření Eurostatu CVTS 2 z roku 2000 a CVTS 3 z roku 2006 publikované Českým statistickým úřadem v březnu 2008.